

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Examensarbete Magisternivå, FEKP01

Företagsekonomiska institutionen

LUND, VT 2009

Oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur – Revisorns åsikter och agerande

---

Författare:

Markus Johansson

Daniel Ortner

Handledare:

Sven-Arne Nilsson

Sven-Erik Persson

Sammanfattning

Titel	Oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur – Revisorns åsikter och agerande
Seminarium	4 juni, 2009
Ämne	FEKP01, Examensarbete Magisternivå, Redovisning, 15 poäng
Författare	Markus Johansson, Daniel Ortner
Handledare	Sven-Arne Nilsson, Sven-Erik Persson
Fem nyckelord	Oegentligheter i den finansiella rapporteringen, lågkonjunktur, karaktärsförändring, revision, revisorns ansvar.
Syfte	Syftet är att belysa förändringen av oegentligheternas karaktär vid en lågkonjunktur utifrån revisorernas perspektiv. Syftet är också att undersöka om revisorerna anser att de med anledning av karaktärsförändringen bör reagera och förändra sin revision på något sätt, och i så fall varför. Slutligen är syftet att visa på vilka åtgärder revisorerna då vidtar.
Metod	Uppsatsen har huvudsakligen ett induktivt angreppssätt. För att besvara forskningsfrågan insamlas empiri och utifrån en analys av empirin kan relevanta exempel visas. Informationsinsamling har skett genom en litteraturstudie, samt kvalitativa, semistrukturerade intervjuer med fem godkända eller auktoriserade revisorer.
Teoretiska perspektiv	I litteraturgenomgången beskrivs hur karaktären av oegentligheter kan förändras vid en lågkonjunktur och vilka typer av oegentligheter som då förändras. Normerna som behandlas utgår ifrån revisorns lagstadgade, reglerade och debatterade ansvar vid förekomst av oegentligheter.
Empiri	Empirin består av en sammanställning av intervjuer med fem revisorer.
Slutsatser	Undersökningen visar att revisorerna anser att de bör vidta åtgärder för att bemöta den förändring som sker av oegentligheternas karaktär, trots att revisorerna enligt lagen och god sed inte har ansvaret för att upptäcka oegentligheter. I uppsatsen identifieras tre incitament för varför revisorn ändå reagerar på förändringen: ryktet, förlorade klienter och upplevd ansvarskänsla. Vidare visar undersökningen att såväl revisionsbyråerna, som de enskilda revisorerna, redan har vidtagit faktiska åtgärder i sitt revisionsarbete för att möta förändringarna.

Abstract

Title	Financial statement frauds in an economic downturn – The auditor’s views and acting
Seminar date	4 th of June, 2009
Course	FEKP01, Master Thesis in Business Administration, Accounting, 15 credits
Authors	Markus Johansson, Daniel Ortner
Advisors	Sven-Arne Nilsson, Sven-Erik Persson
Five key words	Financial statement fraud, economic downturn, change of character, auditing, responsibility of the auditor.
Purpose	The purpose is to show the auditors’ perspective on the change in character of the financial statement frauds in an economic downturn. The purpose is also to examine whether the auditors think they should act and change their auditing, and if so, why and in what way.
Methodology	The thesis has mainly an inductive approach. To answer the question of the thesis, empirical data has been gathered. By analyzing the data, relevant examples can be shown. The gathering of information has been conducted by literature studies and qualitative, semi structured interviews with five auditors.
Theoretical perspectives	In the literature overview, the different types of financial statement frauds are described. It is also defined how, and why they change in an economic downturn. Norms who are handled are the auditors’ statutory, regulated and disputed responsibility, when financial statement frauds are occurring.
Empirical foundation	The empirics consist of a compilation of interviews with five auditors.
Conclusions	The study shows that the auditors do think they should take steps to face the change in character of the financial statement frauds. This even though they don’t have the obligation to discover frauds according to law or regulations. Three incentives for why the auditors do take action to discover financial statement fraud are identified: their reputation, client loss and experienced responsibility. Furthermore, the study shows that both auditing firms and auditors already have taken steps to face the changes.

Förord

Ett stort tack riktas till er revisorer som har ställt upp och delat med er av tid och bidragit med intressanta åsikter. Utan er medverkan hade uppsatsen inte kunnat genomföras.

Vi vill även tacka våra handledare Sven-Arne Nilsson och Sven-Erik Persson som haft den ofta otacksamma uppgiften att läsa och konstruktivt kritisera allt det material vi presenterat. Ni har under hela processen lagt ner mycket tid och ett stort engagemang, vilket hjälpt oss framåt i arbetet med uppsatsen.

Avslutningsvis vill vi även tacka varandra för ett gott samarbete under hela uppsatsen.

Lund 2009-05-27

Markus Johansson

Daniel Ortner

Definitioner och förkortningar

Oegentligheter i den finansiella rapporteringen – detta är vår översättning av *Financial Statement Fraud*. I uppsatsen används definitionen som återfinns i RS 240 p. 3: ”Termen ’oegentlighet’ hänför sig till avsiktlig handling av en eller flera personer i företagsledningen, bland de anställda eller hos tredje part, som resulterar i felaktig information i årsredovisningen.” Ibland används endast den kortare formen *oegentligheter*, men den har då samma innebörd som ovanstående.

ABL	Aktiebolagslagen
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
FAR SRS	Branschorganisationen för revisorer och rådgivare
ISA	International Standards of Auditing
IFAC	International Federation of Accountants
RS	Revisionsstandard i Sverige

Innehållsförteckning

---

1. Inledning.....	8
1.1 Val av ämne	8
1.2 Bakgrund	9
1.2.1 Oegentligheter i lågkonjunktur.....	9
1.2.2 Revisorernas ansvar vid oegentligheter.....	11
1.3. Problemformulering.....	12
1.4 Syfte och forskningsfråga.....	13
1.5 Avgränsningar	14
1.6 Uppsatsens disposition	14
2. Metod.....	16
2.1 Forskningsansats	16
2.2 Metod för undersökningens genomförande	17
2.3 Datainsamling.....	18
2.3.1 Intervjuform	18
2.3.2 Val av respondenter.....	19
2.3.3 Frågemall.....	21
2.3.4 Intervjuernas genomförande	21
2.3.5 Kritik mot val av metod.....	22
2.4 Validitet och reliabilitet.....	23
2.4.1 Validitet.....	24
2.4.2 Reliabilitet.....	25
2.5 Litteratur	26
2.5.1 Källkritik.....	27

2.6 Kapitelsammanfattning.....	29
3. Litteraturgenomgång	30
3.1 Inledning.....	30
3.2 Oegentligheter i den finansiella rapporteringen	31
3.2.1 För högt redovisade tillgångar eller intäkter.....	33
3.2.2 För lågt redovisade skulder eller kostnader.....	35
3.2.3 Felaktig eller otillräcklig särredovisning	37
3.3 Revisorns lagstadgade ansvar och skyldigheter	37
3.3.1 Bokföringsbrott.....	38
3.3.2 Påföljder för revisorn	39
3.4 Revisorns skyldigheter och ansvar i enlighet med god sed	40
3.4.1 RS 240 – Oegentligheter och fel.....	40
3.4.2 RS 320 och RS 400 – Väsentlighet och risk.....	43
3.5 Åsikter om revisorns skyldigheter och ansvar att upptäcka oegentligheter.....	44
3.6 Kapitelsammanfattning.....	46
4. Redovisning & analys av empiri.....	47
4.1 Inledning.....	47
4.2 Del 1 – Presentation av respondenterna och beskrivning av deras arbete med att hantera oegentligheter	48
4.2.1 Analys av revisorernas arbete med att hantera oegentligheter.....	51
4.3 Del 2 – Revisorernas uppfattningar om förändrade oegentligheter vid lågkonjunktur	52
4.3.1 Analys av revisorernas uppfattningar om förändrade oegentligheter i lågkonjunktur.....	55
4.4 Del 3 – Revisorernas uppfattningar om deras ansvarroll vid oegentligheter.....	57

4.4.1 <i>Analys av revisorernas åsikter om deras ansvar att upptäcka oegentligheter</i>	59
4.5 Del 4 – Revisorernas faktiska åtgärder för att bemöta förändrade oegentligheter i lågkonjunktur.....	61
4.5.1 <i>Analys av revisorernas faktiska åtgärder för att bemöta förändrade oegentligheter i lågkonjunktur</i>	63
5. Uppsatsens avslutning	65
5.1 Inledning.....	65
5.2 Forskningsfrågan besvaras	66
5.2.1 <i>Vad anser revisorer om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur?</i>	66
5.2.2 <i>Varför anser revisorerna att de bör reagera på de förändrade oegentligheterna?</i>	67
5.2.3 <i>Hur anser revisorerna att de bör reagera, och vilka faktiska reaktioner ger de förändrade oegentligheterna upphov till?</i>	68
5.3 Reflektioner och förslag på fortsatt forskning	70
Källförteckning	73
BILAGA 1 - Mall över intervjufrågor ställda till revisorerna	76
BILAGA 2 – Formulär över vilka oegentligheter som revisorerna tror förändras i lågkonjunktur	78
Figurförteckning	
Figur 2:1 – Modell över uppsatsens struktur	17
Figur 3:1 – Modell över litteraturgenomgången	30
Figur 3:2 – Modell över de vanligaste oegentligheterna vid lågkonjunktur.....	33

1. Inledning

I detta inledande kapitel ges först en kort redogörelse för valet av ämne. Därefter följer en bakgrund om sambandet mellan lågkonjunkturer och förändrade oegentligheter i den finansiella rapporteringen, samt en kort redogörelse för revisorns ansvar för att upptäcka oegentligheter. I problemformuleringen diskuteras problemet med oegentligheter i svenska företag och revisorns ansvar för att upptäcka dessa oegentligheter. Det leder sedan fram till uppsatsens syfte och forskningsfråga. I kapitlets avslutning redovisas även uppsatsens avgränsningar, samt dess disposition.

1.1 Val av ämne

Då båda författarna är intresserade av redovisningsfrågor och dessutom ska börja arbeta som revisorer till hösten, bestämdes det tidigt att uppsatsen skulle behandla ett aktuellt ämne inom revision. Idén till ämnet väcktes av Johan Rasmusson, auktoriserad revisor och partner på Deloitte. Under en gästföreläsning på magisterkursen Post Enron – Accountants and Accountability, visade han att upptäckten av stora utländska redovisningsskandaler ökade vid ekonomiska lågkonjunkturer.

I den inledande efterforskningen kunde dock omgående konstateras dels att redovisningsskandaler är ett vitt begrepp, dels att det inte fanns tillförlitligt material som visade på en ökning i Sverige vid lågkonjunkturer. Däremot finns det stöd för att oegentligheterna skiftar karaktär under en lågkonjunktur, det vill säga att oegentligheterna ofta begås av en annan anledning och av ett annat syfte under en lågkonjunktur än under en högkonjunktur.¹

Utifrån uppslaget från Johan Rasmusson och de egna inledande undersökningarna bestämde författarna sig sedan för att skriva om hur revisorerna reagerar på den karaktärsförändring som sker av oegentligheterna vid en lågkonjunktur. Uppsatsen är inriktad på oegentligheter i de finansiella rapporterna, eftersom det är dessa revisorer har möjlighet att granska och sedermera intygar riktigheten utav.

---

¹ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

1.2 Bakgrund

1.2.1 Oegentligheter i lågkonjunktur

Det nu rådande världsmarknadsläget är exceptionellt, med en global lågkonjunktur och dessutom instabilitet på många av världens finansmarknader. Gemensamt för alla lågkonjunkturer är dock att de leder till en minskad efterfrågan på många företags produkter, och ofta blir det även svårare för företagen att få låna pengar. Detta leder till att den finansiella pressen på företagen ökar. Deloitte's avdelning för finansiell rådgivning i USA presenterade med anledning av den ekonomiska avmattningen en rapport som behandlar oegentligheter vid lågkonjunkturer. Rapporten beskriver vilka bakomliggande faktorer det finns för att oegentligheter begås i företagen, och den innehåller även en presentation av vilka oegentligheter som är vanligt förekommande i en lågkonjunktur. Dessutom har mer än 1500 respondenter tillfrågats om deras erfarenheter och åsikter om oegentligheter.²

I rapporten konstateras att även om den finansiella pressen ökar på företagen så kräver aktieägarna och långgivarna fortfarande avkastning på sitt satsade kapital, och de förväntar sig att företagen lever upp till de finansiella mål som de tidigare ställt upp, exempelvis att överträffa föregående års resultat.³ Martin Krüger, chef för KPMG Forensic i Sverige, menar att detta även leder till att såväl företagsledningen som företrädarna för de enskilda resultaten utsätts för en hård press. För att hålla uppe resultatet kan det då kännas lockande att "försköna siffrorna" i redovisningen, särskilt om personerna har bonusprogram som är kopplade till det redovisade resultatet.⁴ Detta visar också en amerikansk undersökning där 81 % av de tillfrågade experterna på ekonomisk brottslighet svarar att det finns en press och inställning i företagen att göra vad som än krävs för att nå de finansiella målen, vilket ses som en av anledningarna till denna typ av ekonomiska brott.⁵

För börsnoterade företag finns det ständigt en press att nå upp till de förväntningar som analytikerna bygger upp, och därför kan det vara svårare att här se ett samband mellan

---

² Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

³ Ibid

⁴ Krüger, *Intervju med Martin Krüger i Rapport*, SVT (2009)

⁵ Oversight System, *The 2007 Oversight Systems Report On Corporate Fraud* (2007)

lågkonjunktur och oegentligheter. Även i onoterade bolag förekommer givetvis oegentligheter i de finansiella rapporterna också under en högkonjunktur, men under en ekonomisk avmattning förändras incitamenten för dessa företag, vilket därmed även förändrar oegentligheternas karaktär. Exempelvis blir det nu mer lockande att försöka förbättra resultatet genom att redovisa intäkter som inte finns, övervärdera varulagret, eller att inte göra erforderliga nedskrivningar.⁶

Utländska studier tyder inte bara på att karaktären på oegentligheterna förändras, utan även på ett samband mellan finansiella kriser och ett ökat antal upptäckta oegentligheter i företagen. Exempelvis gjordes en omfattande amerikansk studie av åren 1982-2005 där det konstateras att det största antalet oegentligheter i de finansiella rapporterna uppdagades i samband med lågkonjunkturen efter IT-bubblan 1999-2000.⁷ Även i litteraturen anges en ekonomisk avmattning som en viktig drivare till att företagen manipulerar siffrorna i de finansiella rapporterna.⁸

Andra studier konstaterar att de flesta ekonomiska brott pågår under en relativt lång tid innan de upptäcks.⁹ Då den nuvarande globala lågkonjunkturen inte fick fullt genomslag i Sverige förrän under andra halvåret 2008 kan det i dagsläget vara svårt att få fram information om utvecklingen av oegentligheterna i svenska företag i samband med denna lågkonjunktur. I en rapport från KPMG påpekas också att lågkonjunkturen nyligen har börjat och att antalet fall förväntas öka betydligt under de närmaste åren.¹⁰ Detta styrks även av Deloitte's undersökning från 2008 där 63 % av respondenterna svarade att de tror att antalet upptäckta oegentligheter kommer att öka under de närmaste åren.¹¹

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att oegentligheter i den finansiella rapporteringen förekommer i företag även under en högkonjunktur, exempelvis kan ett företag medvetet vänta med att redovisa intäkter till kommande år och på så sätt minska sin skatt under nuvarande år. Men under en lågkonjunktur ökar den finansiella pressen, i synnerhet på de onoterade företagen, och då förändras även oegentligheternas karaktär. Exempelvis ökar nu risken för att företagen medvetet

---

⁶ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

⁷ Dechow, et al., *Predicting Material Accounting Misstatements* (2009)

⁸ Rezaee, *Financial Statement Fraud, Prevention and Detection* (2002)

⁹ Singleton, et al., *Fraud auditing and forensic accounting* (2006)

¹⁰ KPMG, *Fraud nears record levels in 2008 – and worse to come.* (2009)

¹¹ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

övervärderar sina tillgångar, för att kunna redovisa ett högre resultat och en bättre ekonomisk ställning. Då denna lågkonjunktur är relativt ny kan dessa förändringar bli vanligare under kommande år, och eventuellt kan även oegentligheter totalt sett komma att öka även i Sverige.

1.2.2 Revisorernas ansvar vid oegentligheter

När revisorsprofessionen i Sverige grundades i slutet av 1800-talet var syftet att skydda ägarna mot fel och bedrägerier, och samtliga transaktioner i företaget gick igenom.¹² I takt med att företagen växte och blev mer komplexa var det dock inte längre möjligt för revisorerna att granska alla transaktioner i företaget. Istället har revisionen utvecklats mot att revisorerna identifierar och granskar de områden där de anser att störst risk för väsentliga fel föreligger. Syftet med dagens revision är alltså inte längre att garantera att inga fel eller oegentligheter förekommit, istället ska de utifrån den gjorda granskningen uttala sig om huruvida redovisningen ger en rättvisande bild av företaget eller inte.¹³

Vid större företagsskandaler, som Enronskandalen, har emellertid revisorernas roll och deras ansvar för redovisningen ifrågasatts. Aktieägare och långgivare sätter fortfarande en stor tilltro till revisorernas rapporter, och när allvarliga ekonomiska oegentligheter uppdagas i ett företag, trots att revisionsberättelsen har varit ren, har man ofta försökt hålla revisorerna ansvariga. Revisorsprofessionen menar dock att de endast har ett begränsat ansvar och att det inte är deras huvuduppgift att upptäcka bedrägerier eller andra ekonomiska brott.¹⁴ RS fastslår också att det är klienten som har ansvaret för företagets finansiella rapportering.¹⁵

Samtidigt ska dock revisorerna planera revisionen så att de identifierar och granskar de områden där risken för fel och oegentligheter är som störst, och RS anger också att om exempelvis branschen är vikande och antalet konkurser ökar, såsom till följd av en lågkonjunktur, så ska särskilda åtgärder vidtas vid revisionen.¹⁶

---

¹² Diamant, *Revisors oberoende* (2004)

¹³ Johansson, Häckner & Wallerstedt, *Uppdrag Revision* (2005)

¹⁴ Rezaee, *Financial Statement Fraud, Prevention and Detection* (2002)

¹⁵ RS 240 p.5-6

¹⁶ RS 240 p.9

1.3. Problemformulering

Tidigare studier visar på att oegentligheterna i den finansiella rapporteringen skiftar karaktär vid en lågkonjunktur och att risken för att företagen ska förbättra sitt redovisade resultat med otillåtna metoder då ökar. Detta gäller framför allt för onoterade bolag, då noterade bolag lever under en ständig press att nå upp till de förväntningar som analytikerna och utomstående aktieägare bygger upp. Onoterade bolag utsätts emellertid normalt inte för denna typ av press, och därför påverkas de mer av den ökade finansiella pressen vid en lågkonjunktur.¹⁷

I vissa fall kan det röra sig om att tänja på redovisningsprinciperna och utnyttja den gråzon som finns inom vissa områden, exempelvis finns ett stort utrymme för egna bedömningar vid nedskrivningsprövningen av goodwill.¹⁸ I andra fall kan det röra sig om att intäktsföra ännu ej utförda tjänster, och ibland förekommer helt påhittade siffror och transaktioner, exempelvis att redovisa intäkter för arbete som aldrig har utförts och inte heller kommer att betalas.¹⁹

I revisorns arbetsuppgifter ingår att granska de finansiella rapporterna. Även om lagen lägger det egentliga ansvaret för att förebygga och upptäcka dessa oegentligheter på företagsledningen och inte på revisorn, så har revisorn ändå ett ansvar för att planera och genomföra revisionen så att risken för väsentliga felaktigheter i rapporterna minimeras. RS anger också att när en bransch är vikande bör revisorerna vara extra uppmärksamma och vidta åtgärder i sin granskning.²⁰

Under 2009 förväntas den globala lågkonjunkturen slå igenom med full kraft och detta sätter hård press på företagen.²¹ Studier i vissa andra länder har visat att karaktären på oegentligheterna i företagen då förändras och att det under en lågkonjunktur blir mer lockande för onoterade företag att på otillåtna sätt försöka förbättra det redovisade resultatet. Emellertid har det såvitt författarna vet, inte gjorts några undersökningar i Sverige om, och i så fall hur, revisorer reagerar på dessa förändringar.

---

¹⁷ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

¹⁸ Marton, *Redovisning och den kreativa klassen*, Balans (2008)

¹⁹ Rezaee, *Financial Statement Fraud, Prevention and Detection* (2002)

²⁰ RS 240

²¹ Konjunkturinstitutet, *Lågkonjunkturen fördjupas 2009 och 2010* (2008)

Frågan är därför om revisorerna uppmärksammat den karaktärsförändring som sker av oegentligheterna och om det i så fall påverkar dem i deras riskbedömning och granskning av de finansiella rapporterna i samband med den rådande lågkonjunkturen.

1.4 Syfte och forskningsfråga

Syftet är att undersöka revisorernas egna åsikter om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen i onoterade företag vid en lågkonjunktur. Uppsatsen ämnar även ge en förklaring till om, och i så fall hur och varför, revisorerna anser att de bör reagera på förändringen av oegentligheterna.

Syftet är således att belysa förändringen av oegentligheternas karaktär utifrån revisorernas perspektiv. I det ingår att identifiera de poster i den finansiella rapporteringen där revisorerna anser att risken för oegentligheter förändras mest vid en lågkonjunktur. Vidare är syftet att undersöka om revisorerna anser att de med anledning av karaktärsförändringen av oegentligheterna vid en lågkonjunktur bör reagera och förändra sin revision på något sätt, och vilka åtgärder de då i så fall vidtar.

Som framgår av uppsatsens bakgrund var 2008 ett bra år för många företag. De stora effekterna av karaktärsförändringen av oegentligheterna väntas således först under innevarande eller nästkommande år. Ett syfte med uppsatsen är därför att ge en bild av vilka förberedelser respondenterna vidtagit inför granskningen av kommande års finansiella rapporter.

Med utgångspunkt i ovanstående syfte formuleras forskningsfrågan:

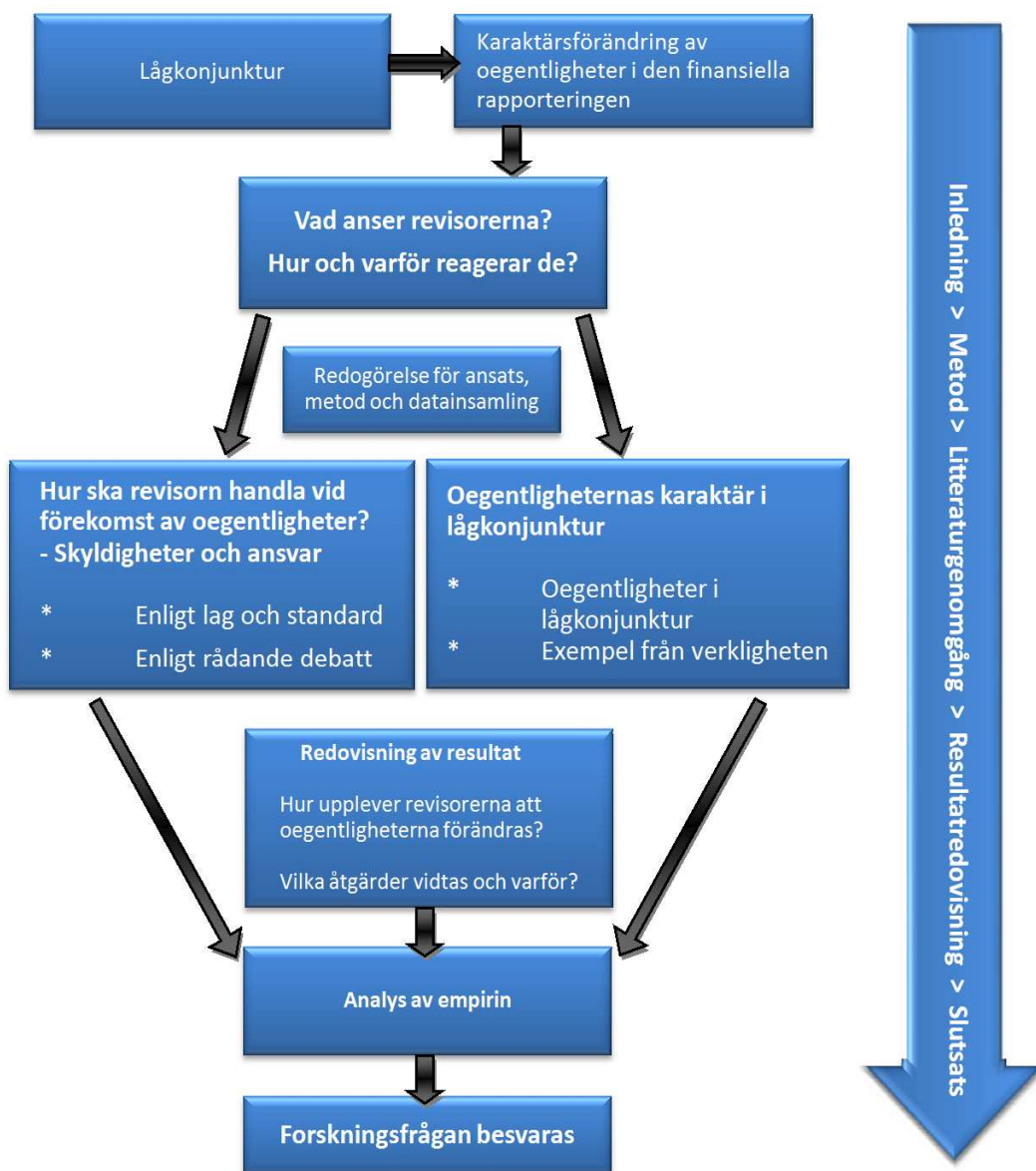
Vad anser revisorer om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur? Anser revisorerna att de bör reagera på förändringen, – i så fall varför och på vilket sätt?

Undersökningen omfattar endast intervjuer med ett begränsat antal revisorer och syftet är därför inte att generalisera, utan istället att ge relevanta exempel på vad respondenterna anser.

1.5 Avgränsningar

Som nämns i syftet avgränsas uppsatsen till att endast omfatta onoterade aktiebolag. Detta eftersom noterade bolag ständigt har en press på sig från analytiker och utomstående aktieägare att redovisa ett så högt resultat som möjligt och de påverkas därför inte på samma sätt som onoterade bolag under en lågkonjunktur.

1.6 Uppsatsens disposition

Figur 1:1 Modell över uppsatsens struktur

Ovanstående modell åskådliggör uppsatsens disposition och är även ämnad att tydliggöra den röda tråden genom uppsatsen. I inledningskapitlet har det givits en kort bakgrund till ämnet där det påvisats ett samband mellan lågkonjunktur och förändrade oegentligheter. Utifrån detta har uppsatsens syfte och forskningsfråga formulerats.

Kapitel 2 – Metod

Metodkapitlet avser att beskriva och motivera de tillvägagångssätt som används, samt att förklara hur utförandet av undersökningen går till. Här redogörs för forskningsansats, undersökningsmetod, urval och datainsamlingsmetod. I kapitlet resoneras även kring de val som gjorts, samt dess betydelse för uppsatsens validitet och reliabilitet. Vidare diskuteras användandet av litteratur och vikten av ett källkritiskt förhållningssätt.

Kapitel 3 – Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången presenteras de lagar, regler och studier som finns inom ämnet. Kapitlets första del beskriver den förändring som sker av oegentligheterna i samband med en lågkonjunktur och här ges också exempel på oegentligheter som kan förväntas öka under en lågkonjunktur. Kapitlets andra del ger en beskrivning över vilket ansvar och vilka skyldigheter revisorn har för att upptäcka oegentligheter enligt svenska lagar och seder. Här redogörs också för den diskussion som förs i branschtidningar om att revisorn eventuellt bör ta på sig ett större ansvar än vad som är lagstadgat.

Kapitel 4 – Redovisning & analys av empiri

I detta kapitel presenteras och analyseras den empiri som samlats in i samband med undersökningen. Empirin består av intervjuer med revisorer från de fem största revisionsbyråerna i Sverige.

Kapitel 5 – Uppsatsens avslutning

I det avslutande kapitlet sammanfattas undersökningens resultat och forskningsfrågan besvaras med utgångspunkt från uppsatsens syfte. Här görs även en reflexion över uppsatsens metodval och de slutsatser som dragits. Avslutningsvis ges förslag till fortsatt forskning inom området.

2. Metod

Detta kapitel syftar till att förklara hur uppsatsen och uppsatsens undersökningsmoment genomförs. Kapitlet börjar med en beskrivning av forskningsansatsen och vilken metod som används vid genomförandet av undersökningen. Vidare ges en mer detaljerad beskrivning av hur undersökningen går till och vilka ställningstagande och val som görs, här redogörs också för den kritik som kan riktas mot valet av metod. Efter detta diskuteras uppsatsens validitet och reliabilitet. Kapitlet avslutas med en beskrivning av hur litteratur används och författarnas källkritiska hållning, samt en kapitelsammanfattning.

2.1 Forskningsansats

Inom det företagsekonomiska forskningsområdet och dess metodlära framhålls två olika slags ansatser, den induktiva och den deduktiva. Har författarna ett induktivt angreppssätt innebär detta att omgivningen som är föremål för forskningen studeras utan att dessa studier påverkas av teorier eller tidigare insamlad empiri. Materialet från studierna ligger sedan till grund för bildandet av forskarens egna teorier. Utgångspunkten är således de faktiska observationerna som sedan bildar teorin.²²

Används istället ett deduktivt angreppssätt innebär det att författaren först bildar sig en generell uppfattning eller formulerar en egen hypotes om ett ämne. Utifrån detta samlas empiri in i syfte att antingen bekräfta eller förkasta hypotesen. Förfaringsättet blir därmed det motsatta i förhållande till den induktiva ansatsen då utgångspunkten istället är en hypotes som sedan kontrolleras med empiri. I praktiken är en forskningsansats sällan renodlat induktiv eller deduktiv. En induktiv ansats innehåller spår av deduktion och vice versa,²³ och så även denna uppsats.

Uppsatsen har utvecklats utifrån författarnas generella och subjektiva uppfattningar om hur omvärldsfaktorer påverkar samhället. Dessa uppfattningar stammar från teorier, empiriska studier, rapporter, nyhetsflöden och en mängd andra influenser. Utifrån detta

---

²² Bryman & Bell, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

²³ Ibid

har teorier lagts fram och diskuterats. En för författarna underliggande uppfattning är att revisorer agerar, eller att de anser att de bör agera, på ett visst sätt i vissa givna situationer. Detta kan liknas vid en hypotes som författarna kan bekräfta eller förkasta. I detta avseende går det att hävda att forskningsansatsen har deduktiva inslag.

Emellertid är forskningsfrågan utformad så att uppsatsens ansats istället blir induktiv. Frågan är inte utformad som en hypotes med ett jakande eller nekande svar, istället ställs frågan på ett sätt som enligt författarna besvaras bäst med en berättande metodik. Uppsatsen ges då en narrativ karaktär som resulterar i en bättre möjlighet att diskutera ämnet, såväl på bredd som på djup. För att besvara forskningsfrågan insamlas empiri och utifrån en analys av empirin kan författarna visa på exempel som hjälper till att förklara situationen och svara på forskningsfrågan.

2.2 Metod för undersökningens genomförande

Vilken metod som används för att samla in empiri beror främst på vilket syfte undersökningen har, och det är frågeställningen som avgör valet.²⁴ En åtskillnad brukar göras mellan kvantitativ och kvalitativ metod, där den förstnämnda kan sägas vara en siffermetod och den sistnämnda en ordmetod. Den kvantitativa metoden innebär en kvantifiering av insamlade hårda data. I detta fall eftersträvas generaliserbarhet, något som inte går i linje med denna uppsats forskningsansats. Den kvalitativa metoden riktar istället in sig på betydelsen av ord och är bra på att besvara frågor som *hur* och *varför*.²⁵ Används den kvalitativa metoden eftersträvas fortfarande reliabilitet, men fokus ligger snarare på att exemplifiera än att generalisera. Med hjälp av exemplen kan sedan mer eller mindre långtgående slutsatser dras.²⁶

Syftet med empirin är att svara på hur revisorer reagerar i en viss situation. Detta görs genom att ta reda på hur de agerar, tänker eller tycker, och varför de agerar, tänker och tycker som de gör. Uppsatsens karaktär och författarnas önskan om djup i besvarandet av forskningsfrågan gör att kvalitativ data är att föredra. Kvantitativa metoder begränsas

---

²⁴ Jacobsen, *Vad, hur och varför?* (2002)

²⁵ Bryman & Bell, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

²⁶ Svenning, *Metodboken* (2003)

till standardiserade svarsalternativ där ribban för svars kvalitén är satt av författarna. Dessutom är chansen att ställa följdfrågor starkt begränsad då förgreningarna i svarsträdet snabbt blir svåra, om inte omöjliga, att hantera.

2.3 Datainsamling

Det finns många olika sätt att samla in kvalitativ, även kallat mjuk, data. Exempelvis kan information samlas in genom observationer, dagböcker och protokollanalyser. Den vanligast förekommande metoden är dock intervjun, och det är denna metod som författarna också anser vara den mest rimliga för uppsatsen. Det är svårt att få revisorer att avsätta tid för att delge sina åsikter och en möjlighet att följa dem i deras vardagliga arbete är praktisk nästintill omöjligt, det är dessutom tids- och resurskrävande. Forskningsfrågan rör inte revisorernas arbete i allmänhet utan en begränsad del av deras arbete. Med en intervju får författarna en kort men intensiv datainsamlingsmöjlighet där fokus ligger på just forskningsfrågan.

2.3.1 Intervjuform

Bland de kvalitativa intervjumetoderna i metodlärnan beskrivs ofta två varianter: semi- och ostrukturerad intervju. Som namnen antyder är den ostrukturerade intervjun en friare intervjuform än den semistrukturerade. I en helt ostrukturerad intervju är rubriken för intervjun bestämd i förväg men några ordagrant bestämda frågor är inte bestämda. Respondenterna är därmed fria att tala om det de upplever som mest intressant inom området. Vid en semistrukturerad intervju är huvudfrågorna förberedda i förväg. Respondenterna är dock fria att svara hur de vill och dessa svar kan sedan följas upp med följdfrågor.²⁷

En annan åtskillnad som mer eller mindre konsekvent görs, är mellan standardiserade och ostandardiserade intervjuer. Används den förstnämnda är såväl frågeformuleringen som ordningsföljden på frågorna bestämd i förväg. Om den sistnämnda används är formuleringar och ordningsföljd av underordnad betydelse, istället är flexibilitet och

---

²⁷ Bryman & Bell, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

situationsanpassning viktigt. En tredje form kallas för semistandardiserad. Då är frågorna förutbestämda men följs upp med spontana följdfrågor. Den standardiserade intervjuformen är bäst lämpad för att samla in hård data och den ostandardiserade metoden passar bäst vid insamling av mjuk data.²⁸

Standardisering av intervjuerna skapar en förutsättning för en kvantitativ bearbetning av svaren. Mindre standardiserade frågor gör att svaren kan bli mer uttömmande men på bekostnad av möjligheten till kvantifiering. Avvägningen som författarna måste göra, står alltså mellan att få svar med stor nyansrikedom och djup å ena sidan, och möjlighet till kvantifiering å andra sidan.²⁹

Samtidigt som författarna vill ha mångfald i följdfrågor och svar, är det av vikt att kunna jämföra respondenternas svar. Detta dels för att få en bra struktur i analysen av empirin, dels för att kunna dra slutsatser av mer generell karaktär. Det är också betydelsefullt att få svar med bra validitet och som inte ligger utanför uppsatsens område. Utifrån dessa premisser anser författarna att datainsamlingen bäst genomförs med hjälp av kvalitativa semistrukturerade, semistandardiserade intervjuer med ett antal väl valda respondenter.

2.3.2 Val av respondenter

En viktig del i undersökningsarbetet är att få till stånd intervjuer. Svårigheter kan uppstå då det först gäller att identifiera intressanta personer att intervjua, därefter att komma i kontakt med dem, för att slutligen få dem att medverka.³⁰

För denna uppsats kan det första steget te sig tämligen enkelt. Respondenterna som valts för intervjuerna är samtliga godkända eller auktoriserade revisorer. Författarna anser att revisorer är bäst lämpade, och har mest kunskap för att svara på vad de själva anser och hur de agerar. Vidare har författarna valt att intervjua en revisor vardera från de fem största revisionsbyråerna: Öhrlings PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young, KPMG, Deloitte och BDO. Totalt står dessa byråer för en betydande del av landets

---

²⁸ Lundahl & Skärvad, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer* (1999)

²⁹ Ibid

³⁰ Ibid

revisorer. Detta är av intresse då vissa frågor rör revisorn på såväl individnivå som byrån som helhet, och i de fall då svaren rör byrån som helhet täcks en stor del av branschen. Därmed inte sagt att några generella slutsatser kan dras beträffande byråer eller revisorer som inte medverkar i undersökningen.

Valet att intervjua fem revisorer, och inte fler eller färre, går att diskutera. För författarna är det viktigt att få ett hanterbart material som hellre går att analysera på djupet än på bredden. Ett för stort antal respondenter ökar tidsåtgången för rent administrativa uppgifter, såsom att hitta intervjuobjekt, boka in tider för och genomföra intervjuer, samt att strukturera insamlad data. Även analysen av respektive intervju riskerar att bli gjord med mindre precision. Samtidigt försämrar ett för litet antal respondenter chanserna att få med intressanta åsikter och synvinklar. Även reliabiliteten och möjligheten att generalisera påverkas, något som kommer att diskuteras senare.

Att få tag på revisorer som ställer upp på att intervjuas kan vara svårt. En möjlig förklaring till detta kan vara att det blivit mer vanligt att använda intervjuer som metod för att samla in empiri och att revisorerna numera anser att det tar för mycket av deras tid i anspråk. Att boka in möten via byråernas studentkontakter kan vara besvärligt, och författarnas erfarenhet är att dessa kanaler inte ger någon bra respons. De flesta revisionsbyråer som författarna undersökt har försämrat möjligheten för studenter att göra förfrågningar om intervjuer eller liknande via byråernas hemsidor, oftast anges bara en anonym e-postadress som kontaktmetod.

Av dessa skäl har författarna valt att använda sig av sina personliga kontakter för att få tag på respondenter. En av respondenterna jobbar på samma byrå som en av författarna själv kommer att arbeta vid, de övriga har författarna kommit i kontakt med på andra sätt, exempelvis genom deras arbete med kandidatuppsatsen. Att välja respondenter på detta sätt kallas för ett bekvämlighetsurval.³¹

Anledningen till att stora byråer valts framför små är främst vad som sägs ovan om ovillighet att ställa upp. Författarna har försökt få kontakt med ett antal mindre byråer men utan att få någon respons. Det kan hävdas att små byråer är lämpligare som intervjuobjekt då uppsatsen inriktar sig på onoterade bolag. Detta eftersom små byråer

---

³¹ Bryman & Bell, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

oftare är mer inriktade på onoterade bolag. Författarna upplever emellertid inte det som ett stort problem. Revisorerna som intervjuas jobbar på lokala kontor runt om i Skåne, och på dessa kontor, och för flertalet av de intervjuade revisorerna är onoterade bolag vanligt förekommande.

2.3.3 Frågemall

Då uppsatsen till stor del bygger på intervjuer med revisorer är en väl förberedd intervju av stor vikt. Som stomme för intervjun står den frågemall som återfinns i bilaga 1. Då intervjun är det enda mätinstrument författarna har till förfogande, är intervjumallen vital för både validiteten och reliabiliteten, något som kommer att behandlas nedan. Som tidigare nämnts sker intervjuerna semistrukturerat. Detta öppnar upp för följdfrågor och fördjupningar, utöver de frågor som står angivna i mallen. För en bättre struktur i såväl intervjuerna som i den efterföljande resultatredovisningen och analysen är frågorna uppdelade under fyra olika rubriker. Till en av frågorna har ett formulär utarbetats, detta i bilaga 2. Formuläret hjälper till att få en mer fokuserad diskussion runt just de områden som författarna avser. Eftersom antalet identifierade typer av oegentligheter är relativt stort bidrar formuläret också med en mycket tydligare struktur under intervjuerna.

2.3.4 Intervjuernas genomförande

Inom metodlitteraturen står checklistor, goda råd och förmaningar uppräddade när metodförfattarna försöker beskriva hur en intervju bäst genomförs. Kanske följande citat bäst sammanfattar intervjutekniken:

Att läsa sig till hur man utför en intervju är svårt. Det är som att läsa sig till hur man dansar. Intervjuandet är i mycket en konst, som visserligen till en del kan tränas, och då framför allt i praktiska övningssituationer.³²

---

³² Andersson, *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*, sid. 12 (1994)

Före intervjuerna går författarna igenom frågorna och diskuterar sinsemellan vilka svar som kan förväntas. Vid intervjuerna används mobiltelefoner för att spela in samtalen. Det är svårt att hinna med att skriva ner allt som sägs och på detta sätt kan båda författarna rikta sin uppmärksamhet mot respondenten och till fullo delta i intervjun. Författarna gör dock kontinuerligt anteckningar om idéer, tankar och nya uppslag som dyker upp under intervjuernas gång.

Före intervjuerna frågar författarna respondenterna om de har några frågor eller om något behöver klargöras. Före intervjun klargörs också att respondenterna är anonyma och att endast byråns namn kommer att anges, men inte vilken byrå som anser vad. Tack vare en väl utarbetad frågemall börjar intervjuerna med lätta frågor om revisorerna själva, såsom hur länge de arbetat som godkända eller auktoriserade revisorer, vilken typ av bolag de jobbar med, med mera. Författarna menar att respondenterna då blir "varma i kläderna" och mer talföra.

Intervjuerna fortsätter därefter med mer komplicerade frågor. Författarna är noga med att inte avbryta respondenterna, utan låter dem få tid att fundera och utveckla sina resonemang. Genom försiktiga inlägg, inpass och följdfrågor försöker författarna få respondenterna att svara mer utförligt. Ibland svarar respondenterna inte direkt på frågan utan pratar hellre om något annat. Anledningen till detta kan vara antingen att de inte förstått frågan eller att de inte vill svara på den. Författarna försöker då antingen leda in respondenten på rätt spår, eller går vidare och försöker sedan återkomma till frågan senare. Med hjälp av det ovan nämnda formuläret kan författarna lätt rikta tillbaka fokus i olika frågor på de delar som är mest intressanta för uppsatsen.

Intervjuerna tar 40 till 50 minuter, mycket beroende på hur länge revisorerna vill diskutera respektive fråga. Efter intervjun tillfrågas revisorerna om de även kan tänka sig att svara på eventuella följdfrågor som uppkommer i ett senare skede. Samtliga säger att detta går bra.

2.3.5 Kritik mot val av metod

Hittills har främst fördelar och författarnas motiv till att använda kvalitativa intervjuer framhållits. För en mer nyanserad bild kan det vara lämpligt att även redogöra för den

kritik som riktas mot metoden. Att använda sig av kvalitativa intervjuer innebär en rad begränsningar och möjliga problem.

I litteraturen nämns risken för kronvittnessyndromet. Med detta menas att respondenterna utses till en sorts kronvittnen från verkligheten. Den egna analysen försvinner helt och det fåtal personer som intervjuats står som de enda sanningsskildrarna.³³

Intervjuareffekten är ett annat problem. Författarna till uppsatsen vill ofta höra ett visst svar eller styra in respondenten på ett visst spår. Även om frågemallen är neutralt formulerad är det i praktiken närmast omöjligt att vid en semistrukturerad intervju inte styra respondenterna. Detta kan exempelvis göras med följdfrågors karaktär, inpass och minspel.³⁴

Något som tidigare berörts är även det begränsade antal respondenter som används. Vid andra datainsamlingsmetoder, i synnerhet kvantitativa, är det praktiskt enklare att ha ett större antal respondenter. Det är dessutom mycket enklare att analysera, tolka, kvantifiera, jämföra och generalisera utifrån mer kvantitativa metoder.

Författarna försöker efter bästa förmåga att motverka och ta hänsyn till dessa problem.

2.4 Validitet och reliabilitet

Det största problemet i empirisk forskning är att utifrån frågeställningar och empiri skapa konkreta mätinstrument, i detta fall semistrukturerade intervjuer. Kopplingen mellan teori och empiri är mycket viktig, och saknas denna koppling blir forskningen meningslös. Att mäta det som verkligen är avsett att mätas kallas i forskningssammanhang för *validitet*. Nästa problem är att få en så hög tillförlitlighet som möjligt i mätningarna. Ofta är själva mätinstrumentet behäftat med fel vilket sänker tillförlitligheten. Denna tillförlitlighetsgrad kallas för *reliabilitet*.³⁵

---

³³ Svenning, *Metodboken* (2003)

³⁴ Ibid

³⁵ Ibid

2.4.1 Validitet

För att uppsatsens validitet ska bli hög är det ett antal faktorer som måste stämma överens. Semistrukturerade intervjuer öppnar upp för stora problem som måste hanteras, några av dessa är redan nämnda i kritiken mot valet av metod. Intervjufrågor kan vara felformulerade, intervjuobjekt kan fara med osanning eller välja att hålla inne med information, författarna påverkar intervjuobjekten i en viss riktning, med mera. Alla sådana faktorer påverkar validiteten.³⁶

Inom metodläran görs det en distinktion mellan yttre och inre validitet, ibland även kallat yttre och inre giltighet eller logisk och teoretisk validitet. Den inre validiteten beror på hur god den direkta kopplingen mellan teori och empiri är, den yttre validiteten hanterar uppsatsens koppling, med dess teorier och empiri, i en vidare kontext.³⁷

En viktig aspekt för att få en hög inre validitet är att ställa undersökningens frågor till rätt personer.³⁸ Som tidigare nämnts riktar författarna sig till godkända eller auktoriserade revisorer. Att de minst blivit godkända talar för att de har en tillräcklig erfarenhet i branschen för att kunna uttala sig. I ett försök att få en så nyanserad bild som möjligt av revisorernas åsikter och ageranden är respondenterna utvalda från olika revisionsbyråer. Författarna har svårt att se hur andra kan bidra med relevant och fokuserat material för att besvara forskningsfrågan.

Ett sätt att kontrollera en undersökningens inre validitet är att jämföra egna slutsatser med andra studier³⁹. Då författarna inte känner till att någon liknande undersökning gjorts, går en sådan jämförelse inte att göra. Möjligt är då att bedömningen av den inre validiteten inskränks till vad som på engelska kallas för face validity, på svenska översatt till omedelbart upplevd validitet eller ytvaliditet. Med detta menas en personlig och subjektiv bedömning av författarna att det finns en överensstämmelse mellan teori och empiri.⁴⁰

Den yttre validiteten handlar om uppsatsen som helhet och möjligheterna att dra generella slutsatser från urvalet till en population, eller från undersökningen till

---

³⁶ Svenning, *Metodboken* (2003)

³⁷ Ibid

³⁸ Ibid

³⁹ Jacobsen, *Vad, hur och varför?* (2002)

⁴⁰ Svenning, *Metodboken* (2003)

allmänna teorier.⁴¹ Då respondenternas åsikter är individuella, samtidigt som urvalet får betraktas som litet går det inte att dra slutsatser av generell karaktär. Hade ambitionen med uppsatsen varit att dra generella slutsatser om den svenska revisorskårens agerade som helhet, hade undersökningsmetoden varit av en kvantitativ art. Författarna menar dels att en sådan undersökning hade varit mycket svår att genomföra med den begränsade tid och de resurser som finns att tillgå, dels hade så stora avkall behövt göras på undersökningens djup, att värdet av forskningsfrågans besvarande hade minskat väsentligt. Ambitionen med uppsatsen är då hellre att ge relevanta exempel på vad revisorer och andra intressenter anser.

2.4.2 Reliabilitet

Som tidigare påpekats är kvalitativa undersökningar mer exemplifierande än generaliserande. En kvantitativ undersökning gör anspråk på att kunna generalisera vilket ställer andra krav på tillförlitligheten.

Olika modeller används för att kontrollera reliabiliteten, en variant benämns *samma-mätinstrument-modellen*. Denna modell menar att det räcker med att ha samma mätinstrument i de olika intervjuerna för att ge likhet i resultaten och därmed uppnå ett reliabelt resultat.⁴²

Mätinstrumentet i denna undersökning består av semistrukturerade intervjuer och dessa är inte helt lätta att göra lika. Vissa åtgärder kan dock vidtas för att utföra intervjuerna så att reliabiliteten blir så hög som möjligt. Frågemallen som är stommen i intervjuerna är väl genomarbetad, samtidigt är intervjuförfarandet inövat så att intervjustrukturen ska vara så lik som möjligt mellan intervjuerna. Trots detta är det likväl omöjligt att förutse alla olika sorters vändningar en semistrukturerad intervju kan ta.

Tid har också lagts ner på en konsekvent begreppsapparat och tydliga definitioner. Respondenterna ska inte själva behöva tolka olika begrepp och ska i minsta möjliga mån

---

⁴¹ Svenning, *Metodboken* (2003)

⁴² Ibid

behöva använda egna definitioner. Detta gör också arbetet med att jämföra respondenternas svar lättare.

2.5 Litteratur

Som nämnts i diskussionen kring forskningsansatsen, har en stor mängd litteratur, i form av rapporter, studier, artiklar och andra nyhetsflöden, legat till grund för uppsatsen och bildandet av forskningsfrågan. Även den lagstadgade reglering och det institutionella regelverk som omger revisionen har varit av stor vikt. De källor som författarna anser är av stor vikt för förståelsen och som knyts ihop med uppsatsen i övrigt, återges i litteraturgenomgången.

Litteraturgenomgångens första del går igenom de typexempel av oegentligheter som i synnerhet tycks förekomma under en lågkonjunktur. Syftet med detta är att öka förståelsen och ge läsaren en bättre uppfattning av oegentligheternas gestaltning. En mer konkret diskussion förs om hur karaktärförändringen ser ut, och några av oegentlighetstyperna illustreras med exempel tagna ur verkligheten. För denna del har både utländska och svenska källor använts. Noterbart är att de flesta exemplen är hämtade från noterade, amerikanska företag och alla fallen kan inte heller direkt kopplas till lågkonjunkturen. Exempelen från verkligheten är dock enbart med för att ge läsaren en bild över hur oegentligheter kan se ut och vilka konsekvenser de kan få för den finansiella rapporteringen. Det är även svårt att hitta relevanta exempel från onoterade svenska företag eftersom närmast all forskning som rör oegentligheter i den finansiella rapporteringen kommer från antingen amerikansk forskning eller revisionsbyråernas egna undersökningar. De sistnämnda är då antingen internationella eller gjorda i andra länder än i Sverige.

För att besvara forskningsfrågan om *hur* revisorer reagerar på karaktärförändringen av oegentligheter, är det i författarnas mening av intresse att utreda och förklara på vilket sätt de *ska* reagera, såväl rent allmänt som vid en lågkonjunktur. På detta vis sätts uppsatsen in i en vidare kontext och ökar förståelsen för forskningsfrågan och efterföljande analys, diskussion och slutsats. Att reagera på oegentligheter kan innefatta både själva upptäckten och agerandet därefter. Författarna urskiljer tre olika källor som

behandlar detta: den lagstadgade regleringen, det institutionella regelverket, samt revisorerna själva tillsammans med deras närliggande intressenter.

Den lagstadgade regleringen handlar främst om hur revisorn ska agera efter det att oegentligheter blivit upptäckta. Den institutionella regleringen behandlar både ansvaret för själva upptäckten som agerandet därefter. Revisorerna och intressenternas åsikter tycks främst röra ansvaret för att upptäcka oegentligheter. En redogörelse för dessa tre olika källor ges i litteraturgenomgångens andra del. För att återge den relevanta information som regelverken ger, används lagboken samt det material FAR SRS ger ut. I ett försök att återge de många olika åsikter som revisorer och andra intressenter har, sammanställs en kortare redogörelse för den debatt som råder kring revisorns skyldigheter och ansvar vid förekomst av oegentligheter. Källor som använts till denna debatt stammar främst från "Balans" och andra branschskrifter. När det mer specifikt gäller revisorers reaktioner på förändringar av oegentligheter i lågkonjunktur har författarna inte kunnat hitta något relevant material.

Då den litteratur och forskning som finns inom ämnet är inriktad på andra länder och möjligen även andra förhållanden än de som är aktuella i Sverige, vill författarna inte heller ta för givet att revisorerna instämmer i den bild som litteraturen och forskningen ger. Revisorernas åsikter undersöks därför i intervjuerna, bland annat med hjälp formuläret i bilaga 2.

2.5.1 Källkritik

Ett källkritiskt förhållningssätt till de källor som används i undersökningen är viktigt. Samma resonemang om validitet, reliabilitet, precision, urval, med mera som gäller för uppsatsens undersökningsmoment, bör även diskuteras när det gäller den sekundära information som används. I uppsatsen refereras det till ett flertal källor som bedöms ha olika hög tillförlitlighetsgrad.

Lagtexter är enligt författarna i den ena änden av tillförlitlighetsskalan, medan undersökningar och andra typer av publicerat material från revisionsbyråerna är i den andra. Det finns all anledning att misstänka att material som publiceras av revisionsbyråer är vinklade och partiska. Även subjektiva åsikter som återges från enskilda skribenter, såsom reportrar och debattörer, är tveksamma vad gäller

tillförlitlighet. Det är viktigt att tänka på att det alltid finns en anledning till att dessa åsikter framförs, och de ska ses som just subjektiva åsikter, och varken som vedertagna eller som fakta.

Någonstans i mellanregistret på skalan sätter författarna in material hämtat från statliga myndigheter tillsammans med universitetsforskningar. Författarna anser att även statliga myndigheter, exempelvis Skatteverket, har en agenda och ett uppdrag som gör dem partiska. Undersökningar gjorda av universitet kan även de vara felvisande, vinklade eller partiska av olika anledningar, exempelvis på grund av tidspress, sensationslystnad eller jakt på fler forskningsbidrag.

Utöver kritik mot källornas trovärdighet kan det opponeras mot att författarna använt en del material hämtat från utländska källor när uppsatsen rör svenska förhållanden. I synnerhet gäller detta sambandet mellan oegentligheter och lågkonjunktur, samt då de olika typerna av oegentligheter presenteras i litteraturgenomgången. Anledningen till detta är främst att den svenska forskningen och statistiken är mycket knapphändig på området. "Financial statement fraud" är ett begrepp i engelskan men har ingen vedertagen svensk översättning. Det används dock såväl inom amerikansk som inom europeisk forskning. Att applicera detta på svenska förhållanden får den nackdelen att ingen svensk publicerad statistik får samma innebörd.

Avsaknaden av ett svenskt vedertaget begrepp och svensk forskning kring området innebär inte att företeelsen med "financial statement fraud", eller "oegentligheter i den finansiella rapporteringen", inte existerar i Sverige. Det kan hävdas att företagskulturer ser annorlunda ut i olika länder men företag är idag ofta verksamma på en internationell arena och i författarnas mening finns det inte någon anledning att tro att svenska förhållanden och svenska bolag skiljer sig nämnvärt från andra länder. Även svenska bolag följer internationella redovisningsprinciper, eller åtminstone principer som bygger på de internationella.

2.6 Kapitelsammanfattning

Uppsatsens ansats är huvudsakligen induktiv. Utifrån en analys av den insamlade empirin kan författarna visa på relevanta exempel som hjälper till att svara på forskningsfrågan.

Syftet med empirin är att svara på vad revisorerna anser och hur de reagerar i en viss situation. Eftersom författarnas önskar ett djup i besvarandet av forskningsfrågan föredras kvalitativ data. I syfte att få en bra avvägning mellan djup och tydlig struktur väljs datainsamling med hjälp av kvalitativa, semistrukturerade och semistandardiserade intervjuer.

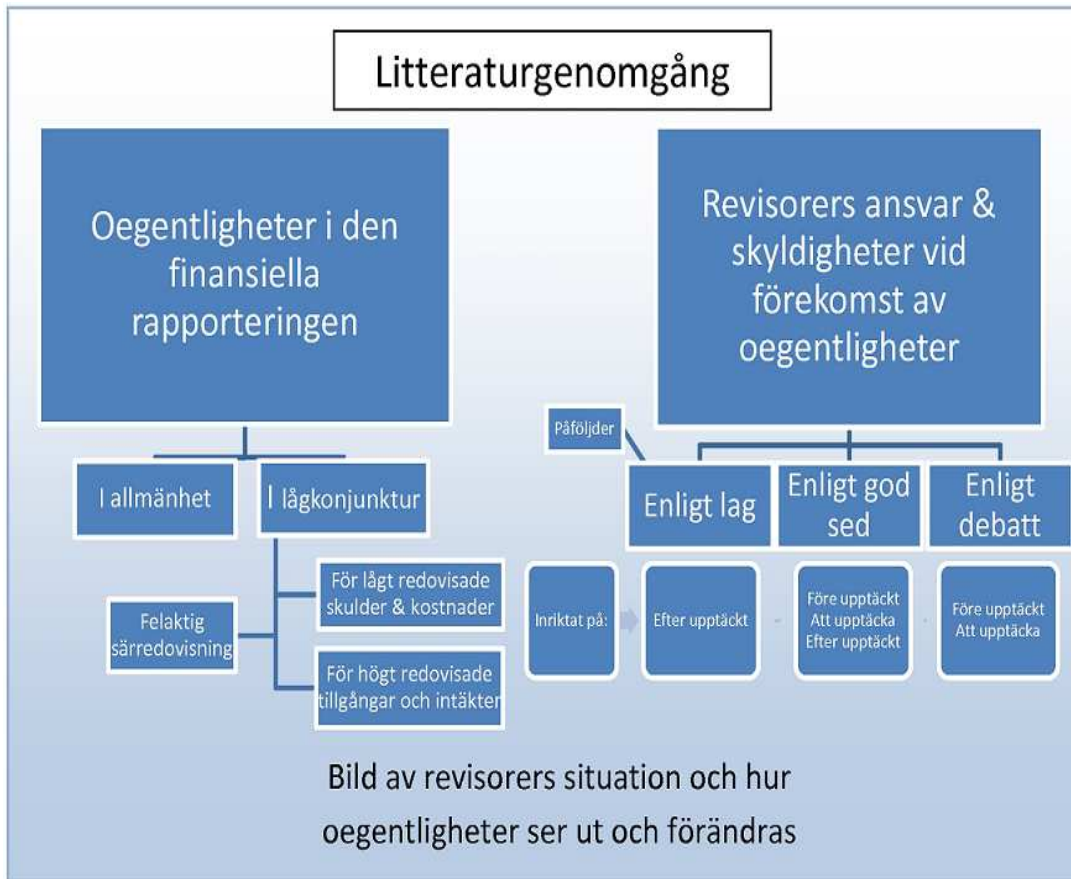
Respondenterna består av en godkänd eller auktoriserad revisor från vardera av de fem största revisionsbyråerna. De har valts genom ett bekvämlighetsurval. Ambitionen med uppsatsen är inte att göra några generella slutsatser utan istället ge relevanta exempel på vad revisorerna anser och hur de reagerar.

Till uppsatsen har en stor mängd litteratur och annan information behandlats. Författarna har i största möjliga mån försökt ha ett källkritiskt förhållande till dessa källor.

3. Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången inleds med en modell som åskådliggör kapitlets disposition. Därefter beskrivs vilka handlingar som ger upphov till oegentligheter och vad som typiskt sett skiljer sig mellan oegentligheter i högkonjunktur och lågkonjunktur. Vidare redogörs för revisorns ansvar vid oegentligheter enligt svensk lag och god sed. Litteraturgenomgången avslutas med en sammanfattning över kapitlet.

3.1 Inledning

Figur 3:1 Modell över litteraturgenomgången

Modellen ovan fungerar som vägledning till litteraturgenomgången och syftar till att tydliggöra den röda tråd som går genom kapitlet.

Som framgår av modellen är litteraturgenomgången uppdelad i två huvuddelar:

1. Oegentligheter i den finansiella rapporteringen
2. Revisorers ansvar och skyldigheter vid förekomst av oegentligheter

Den första delen är inriktad på att beskriva och exemplifiera olika typer av oegentligheter i den finansiella rapporteringen som kan förväntas öka under en lågkonjunktur. Då revisorernas agerande kan antas bero på vilka förpliktelser de anser sig ha, behandlar litteraturgenomgången andra del revisorernas lagstadgade, reglerade och debatterade ansvar vid förekomsten av oegentligheter, samt vilka påföljder som kan riktas mot revisorn.

3.2 Oegentligheter i den finansiella rapporteringen

Som tidigare har nämnts är oegentligheter handlingar som medvetet begås för att påverka företagets finansiella rapporter. I litteraturen används den så kallade *Fraud Triangle* för att förklara varför personer i företaget begår sådana handlingar. Triangeln bygger på tre hörnstenar, *finansiell press*, *möjlighet* och *attityd/rationalism*. De som ligger bakom de betydande oegentligheterna är nästan alltid verksamma i företagsledningen eller i ledande positioner på företagets ekonomiavdelningar. Detta eftersom det främst är dessa som har intresse av och möjlighet att påverka den finansiella rapporteringen.⁴³

Genom att manipulera den finansiella rapporteringen kan företaget påverka intrycket av företagets ekonomiska ställning, vilket påverkar beslut från företagets intressenter. Exempelvis grundas Skatteverkets beslut om bolagsskatt på det redovisade skattemässiga resultatet⁴⁴ och bankerna använder ofta rapporterna som underlag och stöd för sina beslut om långgivning och räntesättning⁴⁵. Den finansiella rapporteringen är också viktig vid företagsförvärv och i flera andra avseenden; exempelvis indikerar den

---

⁴³ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

⁴⁴ Skatteverket, *Särskilt om företagsbeskattning* (2005)

⁴⁵ Deloitte, *Redovisning och finansiell rapportering* (2009)

när bolaget kan vara likvidationspliktigt, vilket medför att en kontrollbalansräkning ska upprättas.⁴⁶

Eftersom den finansiella rapporteringen har så stor inverkan på intrycket av företaget och därmed på vilka beslut intressenterna fattar, förekommer försök att manipulera rapporterna och presentera ett för ledningen önskvärt resultat. Vad som företagsledningen anser som önskvärt varierar beroende på i vilken situation som företaget befinner sig. Om det är högkonjunktur och företaget går bra kan det finnas en vilja hos företagsledningen att minska det redovisade resultatet. Genom att vänta med att redovisa intäkter till nästa period, eller medvetet undervärdera varulagret eller andra tillgångar, skjuts skatteeffekten framåt och företaget får också en resultatmässig buffert mot eventuellt sämre, kommande år. Samma effekt blir det om företaget kostnadsför inköp för tidigt eller medvetet gör för stora avsättningar för framtida utgifter.⁴⁷

I en lågkonjunktur tenderar dock många företag att få det svårt; försäljningen minskar, resultatet försämras, och konkurserna ökar. Det stora problemet för företagsledningen är då inte att minimera skatten, utan istället att få företaget att överleva, och då förändras också karaktären på de oegentligheter som begås i företagen. Under en lågkonjunktur kan fokus därmed läggas på följande tre grupper av oegentligheter, vilka samtliga fokuserar på att förbättra det redovisade resultatet och intrycket av företagets ekonomiska ställning:

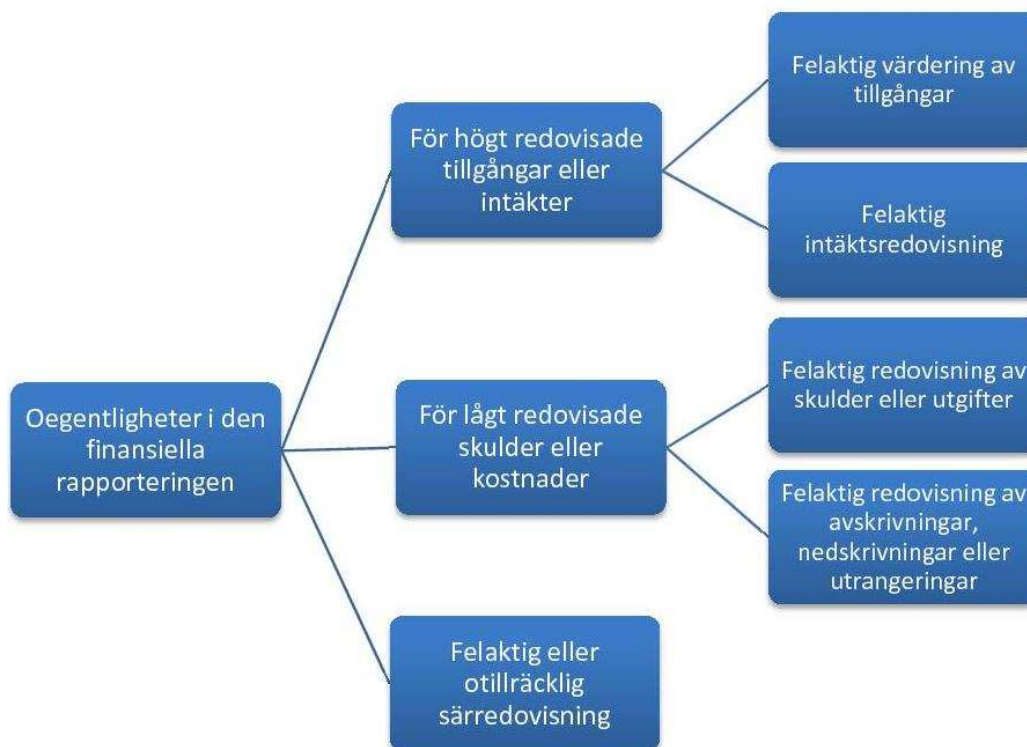
- För högt redovisade tillgångar och intäkter
- För lågt redovisade skulder och kostnader
- Felaktig eller otillräcklig särredovisning⁴⁸

---

⁴⁶ ABL 25 kap. 13 §

⁴⁷ Tenk, *Accounting and Financial Statement Fraud. Who Commits it?* (2009)

⁴⁸ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

Figur 3:2 Modell över de vanligaste oegentligheterna vid lågkonjunktur. Översatt och redigerad modell från Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002), sid. 89

3.2.1 För högt redovisade tillgångar eller intäkter

Det finns många olika sätt som ett företag kan använda för att öka sina redovisade tillgångar eller intäkter, och detta är också de mest utbredda oegentligheterna.⁴⁹ Nedan följer en kort genomgång av de vanligaste sätten att manipulera de finansiella rapporterna.

För tidig redovisning av intäkter – exempelvis genom att redovisa intäkter innan varorna sålts och levererats, eller att överskatta färdigställandegraden i ett projekt.⁵⁰

Ett exempel på detta är den amerikanska mjukvarutillverkaren Transaction System Architect som i slutet av 1998 ställdes inför minskade försäljningssiffror. Försäljningen bestod till stor del av femåriga licenskontrakt där kunderna fakturerades löpande. Istället för att som tidigare periodisera intäkterna efter hand som de genererades,

⁴⁹ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

⁵⁰ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

började företaget i december 1998 att intäktsföra nästan hela licensavtalet på en gång. Med bibehållna redovisningsprinciper hade företags intäkter minskat med 10 % det första kvartalet 1999, men på grund av ändringen kunde företaget istället redovisa en intäktsökning på 26 % under perioden. De felaktiga redovisningsprinciperna uppdagades först i början av 2000.⁵¹

Ett annat exempel på för tidig redovisning av intäkter är det amerikanska företaget Sunbeam som i slutet av 1996 ökade intäkterna genom att intäktsföra grillar, som visserligen var fakturerade, men inte levererade. För att förbättra resultatet för 1996 lockades återförsäljarna att med rejäl rabatt köpa grillar inför nästa års grillsäsong. Grillarna skulle dock inte levereras förrän ett halvår senare och stod fortfarande kvar i ett lager som kontrollerades av Sunbeam.⁵²

Fiktiva intäkter – denna kategori består av intäkter som företaget aldrig haft och ej heller kommer att få. Det är alltså påhittade intäkter som ofta underbyggs genom fiktiva fakturor utställda till befintliga kunder eller rena bluffföretag.⁵³

Ett av de mest uppmärksammade svenska målen med fiktiva intäkter var det börsnoterade företaget Prosolvias. Med hjälp av fakturor utan täckning ansågs företaget ha blåst upp resultatet med 150 miljoner.⁵⁴ Flera personer åtalades för bland annat bokföringsbrott, men samtliga åtalade friades av domstolen.⁵⁵

Ett annat exempel på redovisade fiktiva intäkter är det amerikanska företaget L.A. Gear som 1996 skickade fakturor på varor som aldrig levererats om som de heller aldrig fick betalt för, men fakturorna intäktsfördes ändå. Ett tredje exempel är företaget Molten Metal som 1994-1995 felaktigt redovisade ett lån på \$14 miljoner från partnerföretaget Lockheed Martin som en intäkt i företaget.⁵⁶

Felaktig klassificering av tillgångar och intäkter – att medvetet omklassificera siffrorna i redovisningen. Exempelvis kan detta ske genom att redovisa extraordinära intäkter som

---

⁵¹ Schilit, *Financial Shenanigans* (2002)

⁵² Ibid

⁵³ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

⁵⁴ Sjögren, *Åklagare utreder Prosolvias* (1999)

⁵⁵ Hedensjö, *Prosolvia: Alla fem åtalade frikända* (2005)

⁵⁶ Schilit, *Financial Shenanigans* (2002)

löpande intäkter istället för som jämförelsestörande post, eller att ändra klassificeringen av korta och långfristiga tillgångar.⁵⁷

Ett exempel på detta är företaget Boston Chicken som 1996 gick med \$156,5 miljoner i förlust av sin kärnverksamhet. Företaget tjänade dock pengar på ränteintäkter och serviceavgifter från franchiseföretag, och denna intäkt redovisades tillsammans med intäkterna från restaurangförsäljningen, vilket medförde att intressenterna fick en felaktig bild av företaget.⁵⁸

För hög värdering av tillgångar – en av de mest förekommande oegentligheterna är att övervärdera företagens tillgångar. I synnerhet är det varulagret som oftast värderas för högt, exempelvis genom att osäljbara artiklar tas med, men även fastigheter, inventarier och goodwill värderas ofta för högt då föreskrivna nedskrivningar ej görs.⁵⁹ Detsamma gäller för kundfordringar där ledningen underlåter att göra nedskrivningsprövning på osäkra kundfordringar och andra utestående fordringar. Ett annat exempel är att företaget underlåter att skriva ner värdet på aktier i andra företag, trots att marknadsvärdet på aktierna har gått ner.⁶⁰

Fiktiva tillgångar – tillgångar som egentligen inte tillhör företaget, men som ändå tas med i redovisningen. Exempel på detta är inventarier som befinner sig på företaget, men som egentligen ägs av ett annat företag. Det kan också vara rent påhittade tillgångar som underbyggs av fiktiva underlag.⁶¹

3.2.2 För lågt redovisade skulder eller kostnader

Andra metoder som används för att förbättra ett företags resultat eller ekonomiska ställning är att minska de redovisade skulderna eller kostnaderna:

Felaktigt eller ej redovisade kostnader – kostnader som inte redovisas när de uppkommer. En vanligt förekommande metod är att företaget väntar med att ta med

---

⁵⁷ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

⁵⁸ Schilit, *Financial Shenanigans* (2002)

⁵⁹ Deloitte, *Financial fraud: Does an economic downturn mean an uptick* (2008)

⁶⁰ Coenen, *Essentials of Corporate Fraud* (2008)

⁶¹ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

kostnader tills nästa period, exempelvis redovisas leverantörsfakturor i januari, trots att de avser tjänster som utförda och fakturerade i december. I vissa fall kan även företaget helt låta bli att redovisa kostnaden. Ett annat exempel är att företaget inte gör tillräckliga avskrivningar på inventarier.⁶²

Ett exempel på ett företag som använt denna teknik är Rent-Way som några veckor före bokslutsåret 1999 upphörde med att bokföra nya leverantörsfakturor och andra kostnader. På så sätt kunde företaget minska sina redovisade kostnader med \$28,3 miljoner för perioden. Problemen fortsatte dock för företaget och bokslutsåret 2000 använde de därför samma teknik igen, varmed företaget tillfälligt lyckades skjuta fram ytterligare \$99 miljoner i kostnader.⁶³

Ett annat exempel är Cineplex Odeon, som använde en avskrivningstakt på 27 år för företagets inventarier (exempelvis biostolar och mattor). Denna avskrivningstakt, som var orealistisk lång och nästan den dubbla mot vad liknande företag använde, medförde att företaget kunde visa upp ett bättre resultat för de inledande åren.⁶⁴

Aktivering av utgifter i balansräkningen – istället för att kostnadsföra hela inköpet direkt över resultaträkningen aktiverar företaget inköpet som en tillgång i balansräkningen och skriver sedan av den över flera år.⁶⁵

Ett av de mest kända exemplen på tvivelaktig aktivering av utgifter är det amerikanska medieföretaget AOL. I mitten av 1990-talet hade företaget några tuffa år, och för att kunna visa ett bättre resultat började företaget aktivera marknadsföringsutgifterna. Tidigare hade företaget kostnadsfört dessa direkt, men 1994-1996 lades de istället upp som en tillgång i balansräkningen. När bubblan sprack i mitten av 1996 hade företaget aktiverat \$314 miljoner i marknadsföringsutgifter, vilket motsvarade en tredjedel av de totala tillgångarna i företaget.⁶⁶

Undervärderade eller utelämnade skulder och avsättningar – exempelvis att företaget inte gör avsättningar för framtida utgifter, trots att de redan är kända och kan beräknas, såsom ett utdömt skadestånd som ska betalas. I andra fall kan företaget helt utelämnas

---

⁶² Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

⁶³ Schilit, *Financial Shenanigans* (2002)

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

⁶⁶ Schilit, *Financial Shenanigans* (2002)

eller medvetet undervärdera kostnaden för exempelvis framtida pensionsåtaganden eller garantiåtaganden.⁶⁷

3.2.3 Felaktig eller otillräcklig särredovisning

För att redovisningsinformationen ska vara tillförlitlig och jämförbar krävs det att företaget särredovisar såväl redovisningsinformation som information om viktiga affärshändelser. Exempelvis försöker företagen ofta dölja eller skjuta upp dåliga nyheter, genom att slå ihop flera enheter så att det blir svårare att jämföra. Ett annat exempel är att företag ändrar avskrivningstakten på inventarier så att det redovisade resultatet förbättras, utan att företaget lämnar information om detta.⁶⁸ Vid byte av redovisningsprincip ska dessutom även föregående periods siffror räknas om med den nya principen så att intressenterna lättare kan jämföra effekten av förändringen.⁶⁹

3.3 Revisorns lagstadgade ansvar och skyldigheter

Revisorns skyldigheter att reagera på oegentligheter regleras av RS, som i sin tur hänvisar till aktiebolagslagens nionde kapitel, 42-44 §§⁷⁰. Dessa paragrafer styr revisorns så kallade handlings- eller anmälningsskyldighet. Begreppet "oegentligheter" har inte samma begrepps innebörd inom juridiken som inom revisionsstandarderna. I paragraferna nämns inte ordet, utan istället ett flertal brott som oegentligheter kan ge upphov till. Exempelvis nämns bokföringsbrottet som per definition uppvisar flera likheter med den definition RS ger av oegentligheter.

ABL kapitel 9, 43 § säger att om revisorn misstänker, eller vet att en styrelseledamot eller VD gjort sig skyldig till bokföringsbrott, eller något annat brott som är angivet i 42 §, ska revisorn underrätta styrelsen om sina iakttagelser. Om det kan antas att styrelsen ändå inte kommer att vidta några åtgärder eller att underrättelsen av andra skäl är meningslös behöver revisorn inte lämna någon sådan till styrelsen.

---

⁶⁷ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

⁶⁸ Ibid

⁶⁹ Redovisningsrådets Rekommendation 5, *Byte av Redovisningsprincip*

⁷⁰ RS 240 p.17

I enlighet med 44 §, första stycket, ska revisorn avgå från sitt uppdrag senast fyra veckor efter att styrelsen underrättats, detta ska även anmälas till bolagsverket. Revisorn ska då även redogöra sin brottsmisstanke, och omständigheterna för denna, för åklagare.

Det är här av vikt att definiera begreppet *misstanke*, som kan tyckas vara något vagt formulerade i lagtexten. Revisorn är inte enligt lag skyldig att göra några löpande efterforskningar om det begåtts några brott som oegentligheter kan ge upphov till. Något ansvar att upptäcka brott finns inte, revisorn är skyldig att handla först när misstanke eller vetskap om brott uppkommer.⁷¹

För misstanke om brott finns vissa varningssignaler, såsom en omotiverat stor kontantkassa, ett negativt kassasaldo, knapphändiga eller ofullständiga verifikationer eller en otillfredsställande redovisning av bolagets tillgångar och skulder.⁷² Misstankegraden som krävs för att revisorn ska agera är "kan misstänkas" vilket innebär ett det lägsta beviskravet på den så kallade misstanketrappan som börjar med "kan misstänkas", följt av "skäligen misstänkt" och "på sannolika skäl misstänkt".⁷³

3.3.1 Bokföringsbrott

Den som på grund av grov oaktsamhet eller uppsåtliga åsidosätter bokföringslagen döms för bokföringsbrott. Att åsidosätta bokföringslagen kan göras genom att låta bli att bokföra affärshändelser eller bevara räkenskapsinformation. Det kan också göras genom att oriktiga uppgifter i bokföringen lämnas så att rörelsens förlopp, ekonomiska resultat eller ställning inte kan bedömas.⁷⁴ Brotten kan delas in i tre kategorier:

1. Bokföring saknas
2. Bokföringen är osann
3. Bokföringen kan inte kontrolleras⁷⁵

---

⁷¹ FAR SRS, *Ekonomiska brott i aktiebolag – revisorns handlingsplikt enligt ABL* (2006)

⁷² Ekobrottsmyndigheten, *Revisorers åtgärder vid misstanke om brott* (2004)

⁷³ Ibid

⁷⁴ FAR SRS, *Ekonomiska brott i aktiebolag – revisorns handlingsplikt enligt ABL* (2006)

⁷⁵ Dahlqvist & Elofsson, *Bokföringsbrott och bokföringslagen* (2005)

Bokföringsbrott avser både den löpande bokföringen och den finansiella rapporteringen. Om bokföringen saknas föreligger alltid bokföringsbrott. Detta gäller till exempel om bokföringen aldrig upprättats, inte har bevarats eller upprättats för sent. Är bokföringen felaktig eller bristfällig så att verkligheten inte är återspeglad, är bokföringen osann och bokföringsbrott föreligger. Detsamma gäller om affärshändelser eller bokslutsposter inte är verifierade och därmed inte kontrollerbara eller bedömbara.⁷⁶ För att kunna dömas för bokföringsbrott måste bristerna i bokföringen vara grova – mindre fel eller tekniska brister medför inget ansvar. Det kan dock bli aktuellt med straffansvar om det finns så många småfel att bokföringen totalt sett kan anses vara mycket bristfällig.⁷⁷

3.3.2 Påföljder för revisorn

Underrättas inte styrelsen om de brottsmisstankar som uppkommit riskerar revisorn att få betala skadestånd. Enligt de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna kan revisorn bli skadeståndsskyldig om dennes försummelse åsamkar bolaget skada.⁷⁸ Dessa regler är möjligen på väg att justeras, något som kommer att vidröras senare.

Om styrelsen underrättats men inte åklagare, kan aktieägare eller andra utomstående hävda att de utsatts för skada som kunnat undvikas om förhållandena blivit föremål för en polisutredning. Underlåtenheten i sig kan dock inte i sig resultera i skadeståndsskyldighet.⁷⁹ Däremot kan ansvar utkrävas enligt revisorslagen där revisorsnämnden i enlighet med 22 § kan upphäva revisorns godkännande eller auktorisation. Om revisorn åsidosätter sina skyldigheter men omständigheterna inte är synnerligen försvårande kan nämnden istället meddela en erinran eller varning.⁸⁰

Om revisorn uppsåtligt intygar att årsredovisningen är korrekt trots att han eller hon vet att den innehåller felaktigheter gör denne sig skyldig till osant intygande. Revisorn kan emellertid göra sig skyldig till brott även då uppsåt inte finns. Genom ett oaktsamt förfarande är det möjligt att döma revisorn för medhjälp till bokföringsbrott. Vidare kan revisorn enligt vedertagen praxis inte endast förlita sig på de uppgifter som lämnas av

---

⁷⁶ Dahlqvist & Elofsson, *Bokföringsbrott och bokföringslagen* (2005)

⁷⁷ FAR SRS, *Ekonomiska brott i aktiebolag – revisorns handlingsplikt enligt ABL* (2006)

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ ABL 29 kap. 2 §

⁸⁰ FAR SRS, *Ekonomiska brott i aktiebolag – revisorns handlingsplikt enligt ABL* (2006)

bolaget, revisorn själv måste göra en självständig granskning. Domstolarnas praxis för att bedöma om revisorn förfarit oaktsamt är att se om denne följt god revisionsssed.⁸¹ Vad detta begrepp innebär kommer att diskuteras närmare nedan.

3.4 Revisorns skyldigheter och ansvar i enlighet med god sed

Lagtexterna använder sig av begreppet *god revisionsssed* för att definiera revisorns uppgifter och ansvar. Någon närmare precisering av vad begreppet innebär förklaras dock inte i lagen, detta har istället överlåtits åt revisorernas branschorganisation FAR SRS.

FAR SRS ger följande definition av begreppet *god revisionsssed*:

God revisionsssed är enkelt uttryckt lika med god sed bland erfarna revisorer. Det handlar om kunskap, erfarenhet, och professionellt omdöme. Den goda seden utvecklas både internationellt, inom FAR och ute på revisionsbyråerna.⁸²

I FARs revisionsbok förklaras vidare att ett närmare fastställande av begreppets innebörd ges av RS – Revisionsstandard i Sverige. Revisionsstandarderna ger begreppet ett praktiskt innehåll för revisorerna och om standarderna följs, följs även god revisionsssed.⁸³ RS är baserad på, och till största delen en direkt översättning av ISA – International Standards of Auditing. Dessa internationella standarder ges ut av IFAC – International Federation of Accountants, som är det normgivande organet inom revisionsområdet i Europa.

3.4.1 RS 240 – Oegentligheter och fel

RS 240 behandlar revisorns ansvar när det föreligger oegentligheter eller fel i företags årsredovisningar och andra finansiella rapporter, bokföringen, samt företagsledningens förvaltning. Med oegentligheter menas avsiktliga handlingar av personer i

---

⁸¹ Ekobrottsmyndigheten, *Revisorernas straffrättsliga ansvar* (2008)

⁸² FAR, *FARs revisionsbok 2004* (2004) sid.83

⁸³ FAR SRS, *Vad är god revisionsssed*

företagsledningen, anställda eller hos tredje part, som resulterar i felaktig information i årsredovisningen. De exempel på oegentligheter som RS 240 ger är:

- Bokföring eller dokument manipuleras
- Tillgångar förskingras
- Effekterna av transaktioner undertrycks eller utelämnas i bokföring eller dokument
- Transaktioner utan substans bokförs
- Redovisningsprinciper tillämpas felaktigt⁸⁴

Med *fel* menas oavsiktliga matematiska misstag, misstolkningar eller förbiseenden av faktiska förhållanden, eller oavsiktligt felaktig tillämpning av redovisningsprinciper.⁸⁵

Revisionsstandarden är tydlig i sitt klagörande av ansvarsförhållandet mellan företagsledning och revisor:

Det är företagsledningen som har ansvaret för att förhindra och upptäcka oegentligheter och fel genom att införa lämpliga redovisningssystem och system för intern kontroll och se till att de fungerar löpande. [...] Revisorn är inte och kan inte vara ansvarig för att förhindra oegentligheter och fel. Det faktum att revision utförs kan dock ha en avskräckande verkan.⁸⁶

Även om ansvaret inte är revisorns, är han eller hon dock skyldig att agera på ett visst sätt i revisionen av bolaget. När en revision planeras ska en riskbedömning göras. Bedömningen ska avse risken för att oegentligheter och fel kan leda till att årsredovisningen innehåller väsentliga felaktiga uppgifter.⁸⁷

Som bilaga till RS 240 anges ett antal förhållanden och händelser som ökar denna risk. De givna exemplen är indelade i olika grupper, och det är kanske främst en av dessa grupper som är av intresse för denna uppsats och som kan exemplifieras med en konjunkturedgång: *Ovanliga påfrestningar inom eller på ett företag.*

---

⁸⁴ RS 240 p.3

⁸⁵ RS 240 p.4

⁸⁶ RS 240 p.5-6

⁸⁷ RS 240 p.7

Några av de punkter som anges under denna rubrik är:

- Branschen är vikande och konkurser ökar
- Vinstens kvalitet försämras, exempelvis genom ökade risktagningar vid kreditförsäljning och val av redovisningsprinciper i syfte att förbättra resultatet
- Företaget behöver en positiv vinstutveckling som stöd för börskursen
- Företaget har betydande placeringar inom en bransch eller ett produktområde där det sker snabba förändringar
- Ekonomiska påfrestningar på personer i bolagsledningen

Med denna riskbedömning som grund ska revisorn lägga upp en granskning som ger en betryggande säkerhet för att felaktiga uppgifter upptäcks.⁸⁸

I RS 240 diskuteras risken att oegentligheter och fel inte upptäcks trots att revisionen planeras och utförs enligt RS riktlinjer. Fel är i regel lättare att upptäcka eftersom det inte finns några krafter som arbetar mot att de hittas. Föreligger det oegentligheter är ofta åtgärder vidtagna för att dölja dem, exempelvis genom förfalskning, medveten försummelse att bokföra transaktioner, eller felaktiga uttalanden till revisorer. Även om revisorn har rätt att godta uttalanden som sanningsenliga och bokföringsposter och handlingar som äkta, hänvisar standarden till RS 200 – Mål och allmänna principer för en revision, som säger att revisorn ska planera och utföra revisionen med en professionell skeptisk inställning.⁸⁹ I praxis har det också fastställts att en revisor måste göra en självständig granskning av bokföringen och kan inte enbart förlita sig på den som ansvarar för företagets bokföring.⁹⁰

Om det finns tecken på oegentligheter och fel och dessa kan bedömas ha en väsentlig påverkan på årsredovisningen, ska revisorn utöka granskningen av bolaget. Om misstanke kvarstår eller blivit bekräftad ska revisorn agera i enlighet med de tidigare nämnda lagrummen i aktiebolagslagen.⁹¹

---

⁸⁸ RS 240 p.9

⁸⁹ RS 240 p.11-13

⁹⁰ Ekobrottsmyndigheten, *Revisorernas straffrättsliga ansvar* (2008)

⁹¹ RS 240 p.15

3.4.2 RS 320 och RS 400 – Väsentlighet och risk

Vilken information revisorn väljer att granska borde i hög grad påverka vilka oegentligheter som upptäcks. Revisorer hänvisar ofta till begreppen "väsentlighet" och "risk" för att motivera sina ställningstaganden i revisionsarbetet⁹². Varje företag är unikt och det är därför viktigt att samla information om vad som ska granskas i respektive revision. Denna information används i riskanalysen och identifieringen av de områden där risken för fel och förhållanden som kan påverka bedömningen av årsredovisningen och förvaltningen är som störst.⁹³

RS 320 är den standard som behandlar väsentlighetsbegreppet. Om ett utelämnande eller en felaktighet i information kan påverka de beslut som en läsare gör på grund av den information som finns i de finansiella rapporterna är denna information väsentlig. Hur pass väsentlig exempelvis en post eller en felaktighet är, beror på dess omfattning och omständigheterna kring den.⁹⁴

RS 400 beskriver hur revisorns riskbedömning ska ske. I enlighet med standardens andra punkt ska revisorn skaffa sig tillräckligt med förståelse för de redovisningssystem och system för intern kontroll, för att kunna planera och utforma en effektiv ansats för revisionen.⁹⁵

Väsentlighet och risk har ett naturligt samband: när revisorn planerar en revision beaktas vad som skulle kunna göra årsredovisningen så pass felaktig att det blir väsentligt. Vissa saldon och bokföringsposter kan av revisorn bedömas som mer väsentliga än andra och detta avgör vad som ska granskas. På detta vis blir det möjligt för revisorn att välja granskningsåtgärder som kan minska revisionsrisken till en acceptabelt låg nivå.⁹⁶

---

⁹² Öhman, *Är det viktigare för revisorer att göra saker rätt än att göra rätt saker?* (2005)

⁹³ FAR SRS, *Revision – En praktisk beskrivning*

⁹⁴ RS 320 p.3

⁹⁵ RS 400 p.2

⁹⁶ RS 320 p.9

3.5 Åsikter om revisorns skyldigheter och ansvar att upptäcka oegentligheter

Den lagstadgade regleringen av revisorns handlingsplikt vid brott räknar upp vid vilka brott revisorn ska handla, vidare ges en indikation om vilken misstankegrad som krävs. Revisorn har dock ingen lagstadgad skyldighet att undersöka eller utreda om brott har begåtts, utan är endast handlingsskyldig när det finns misstanke eller vetskap om brott.⁹⁷

Vidare tydliggör RS ansvarsförhållandet mellan revisor och klient – klienten bär ansvaret för den finansiella rapporteringen och revisorn är inte ansvarig för att förhindra några oegentligheter.⁹⁸

Ekobrottsmyndigheten formulerar revisorns ansvar för att upptäcka brott så här:

Avsikten är inte att revisorn i sitt revisionsarbete skall 'leta efter brott', utan endast att han skall överväga om förhållanden som iakttagits under revisionsarbetet, bl.a. vid granskning av bokföringen och styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning, kan ge upphov till misstanke om brott.⁹⁹

Sammanfattningsvis måste alltså revisorn handla om han eller hon upptäcker ett brott men har ingen skyldighet, varken enligt lag eller enligt andra regleringar, att upptäcka brottet. Detta kan ge upphov till diskussion och en sådan har pågått länge, såväl i Sverige som internationellt. Debatten handlar ofta om revisorns faktiska ansvar och skyldigheter vid oegentligheter, utanför det som är lagstadgat och reglerat.

Den allmänna uppfattningen är att revisorernas ansvar och skyldigheter sträcker sig längre än det lagstadgade och reglerade ansvaret, och att det faktiskt faller på deras lott att upptäcka brott som begåtts i företagen.¹⁰⁰ Inte bara allmänheten, utan även väl initierade personer har uppfattningen att revisorns ansvar sträcker sig utanför reglernas ramar. Exempel på detta är Paul Volckers uttalande om revisorernas roll vid den finansiella rapporteringen vid IFAC-kongressen i Hong Kong 2002:

---

⁹⁷ FAR SRS, *Ekonomiska brott i aktiebolag – revisorns handlingsplikt enligt ABL* (2006)

⁹⁸ RS 240 p.5-6

⁹⁹ Ekobrottsmyndigheten, *Revisorers åtgärder vid misstanke om brott* (2004)

¹⁰⁰ *Kommissionens grönbok* (1996)

I confess to a certain mental image. I see the role of an auditor as guardian of 'truth in markets', acting in the public interest to maintain reliable and consistent financial reporting.¹⁰¹

I slutet av 2008 har det i ett slutbetänkande avseende revisorers skadeståndsansvar föreslagits att reglerna för skadeståndsansvar ska ändras. Bakgrunden till detta är ett EU-direktiv som uppmanar medlemsstaterna att begränsa revisorns skadeståndsansvar. Förslaget innebär ett skadeståndstak på 100 miljoner kronor och som endast ska kunna åberopas av styrelsen eller VD.¹⁰² Detta har på nytt gett bränsle till debatten i Sverige om revisorns skyldigheter och ansvar. Sakfrågan i sig är i sammanhanget av mindre intresse, däremot är diskussionen som väcks om revisorns uppgifter och ansvar desto mer intresseväckande och representativ för en debatt som pågått under flera år.

I branschtidningen Balans novembernummer 2008 skriver Adam Diamant, verksam vid revisorsnämnden, att revisionens främsta funktion är att öka tilltron till det material som revisionsklienten kommunicerar med omvärlden. Han menar att en förutsättning för att revisionen ska ha en sådan funktion är att revisorn direkt är ansvarig mot de intressenter som måste förlita sig på revisionen. Vidare skriver Diamant att ett begränsat ansvar undergräver revisionens värde och legitimitet:

Om det saknas en realiserbar koppling mellan revisionen och revisorns ansvar mot såväl revisionsklienten som olika intressenter - såsom investerare och andra aktörer på kapitalmarknaden - så urholkas genast tjänstens värde och legitimitet. Detta kan enligt min mening inte befrämja tilltron till revisionen och därmed inte heller till revisorsbranschens förmåga att ta ansvar för det betydelsefulla arbete som landets revisorer utför.¹⁰³

I påföljande nummer av Balans ifrågasätts Diamants resonemang av Dan Brännström och Rolf Dotevall, den förstnämnde är generalsekreterare i FAR SRS, den sistnämnde är professor vid Juridiska institutionen på handelshögskolan i Göteborg. De menar att det är logiskt att revisorn har ett primärt ansvar för sin revision, men ett subsidiärt ansvar för det som styrelsen och VD ansvarar för. Vidare resonerar de att om revisorn skulle ha ett primärt ansvar för den finansiella rapporteringen och förvaltningen, skulle

---

¹⁰¹ Volcker, *Accounting, Accountants, and Accountability in an Integrated World Economy* (2002)

¹⁰² Finansdepartementet, SOU 2008:79 – *Revisorers skadeståndsansvar* (2008)

¹⁰³ Diamant, *Debatt: Begränsat ansvar urholkar revisionens värde och legitimitet* (2008)

rollfördelningen i bolagsorganen rubbas. Detta kan då även innebära ett oberoendeproblem eftersom revisorn granskar något som denne har primärt ansvar för. Revisorn, menar debattörerna, ska ta ansvar för sin del i förtroendebyggandet men inte ta ansvar för de andra bolagsorganens uppfyllande av sina roller.¹⁰⁴

3.6 Kapitelsammanfattning

I litteraturgenomgångens första del konstateras att företagens finansiella rapportering spelar en viktig roll för beslut som fattas av dess intressenter och därför förekommer försök att manipulera rapporterna, i uppsatsen benämnt oegentligheter i den finansiella rapporteringen. Det konstateras vidare att oegentligheter är ständigt förekommande, men att de skiftar karaktär vid en lågkonjunktur. Då ökar nämligen den finansiella pressen på företagen, vilket i sin tur ökar incitamenten för att begå oegentligheter i syfte att förbättra det redovisade resultatet. Vid en lågkonjunktur ökar därför risken för att företagen redovisar tillgångar eller intäkter för högt, redovisar skulder eller kostnader för lågt, samt lämnar felaktiga eller otillräckliga särredovisningar.

I kapitlets andra del beskrivs revisorns ansvar för att upptäcka oegentligheter. Det konstateras då att revisorn har skyldighet att agera om han eller hon under revisionen upptäcker eller misstänker att oegentligheter har begåtts i företaget. Däremot lägger varken lagen eller RS något ansvar på revisorn för att faktiskt upptäcka eller förhindra oegentligheter. I RS redovisas dock att revisionen ska planeras utifrån väsentlighet och risk och att revisorn ska vara särskilt uppmärksam när branschen är vikande. Det finns också de som debatterar för att revisorn på grund av sin ställning har ett utökat ansvar, och borde arbeta mer aktivt för att upptäcka oegentligheter.

---

¹⁰⁴ Brännström & Dotevall, *Debatt: Revisorn kan inte ta ansvar för alla och envar* (2008)

4. Redovisning & analys av empiri

I detta kapitel redogörs för de intervjuer som författarna haft med revisorerna. För bättre struktur är intervjuerna indelade i fyra ämneskategorier. Kapitlet är indelat i dessa kategorier, där först revisorernas uttalanden redovisas, följt av författarnas analys av det som uttryckts.

4.1 Inledning

För att få en bra struktur på redovisningen av resultatet från intervjuerna delas kapitlet in i fyra ämneskategorier. I den första delen ges en kort presentation av de olika respondenterna, samt en beskrivning av hur de generellt sett arbetar med att hantera oegentligheter. I del två redovisas resultaten för hur revisorerna tror att oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur. I del tre följer sedan redovisningen för hur revisorerna ser på sitt ansvar för att upptäcka oegentligheter. Den fjärde och avslutande delen presenterar vilka faktiska åtgärder som revisorerna och revisionsbyråerna vidtagit för att bemöta de förändrade oegentligheterna i en lågkonjunktur.

Varje del inleds med en presentation av vad revisorerna har svarat på de olika frågorna och sedan följer en analysdel där författarna analyserar de svar som givits. I presentationen återges huvudfrågorna i kursiv stil, för fullständig frågemall se bilaga 1.

Respondenterna består av både kvinnor och män. I avsaknad av något vedertaget könsneutralt pronomen används i detta kapitel konsekvent ordet "han" för att beskriva respondenterna, oavsett om det är en manlig eller kvinnlig respondent som avses.

Intervjuerna har genomförts i revisorernas hemmamiljö, det vill säga ute på respektive revisionsbyrås kontor. De fem individuella intervjuerna genomfördes under perioden 090513 – 090519. I samband med intervjuerna lovades respondenterna anonymitet där endast namnet på byrån redovisas, dock inte kopplat till svaren, och revisorerna omnämns därför X, Y, Z, Å och Ä. Presentationen av respondenterna avser endast att ge

en bild av revisorernas erfarenhet, vilken roll de har på sin byrå, samt vilka typer av bolag de arbetar med.

4.2 Del 1 – Presentation av respondenterna och beskrivning av deras arbete med att hantera oegentligheter

Berätta gärna lite om dig själv. Presentation av respondenterna.

Revisor X:

X har arbetat som godkänd revisor i 14 år och har varit verksam på samma byrå sedan slutet av 80-talet. Vidare har han ett delat operativt ansvar för det lokala kontoret med ett flertal anställda. Han är också partner i byrån. I första hand är hans arbete inriktat på ägarledda bolag och då främst inom jordbrukssektorn.

Revisor Y:

Y har arbetat i branschen under 19 år och är godkänd revisor sedan år 1995. Han har jobbat på samma kontor under hela sin tid i branschen. Emellertid var byrån från början lokalt ägd, men köptes år 1999 upp av en större revisionsbyrå. Y jobbar främst med mindre och medelstora ägarledda företag, i huvudsak mindre enmansföretag. Han arbetar inte med några noterade bolag alls.

Revisor Z:

Z har varit anställd på byrån sedan 2001 och blev godkänd revisor år 2006. Han är nu kontorschef på ett lokalt kontor med ett mindre antal anställda. Främst arbetar han med mindre ägarledda bolag men hjälper ibland till med revisioner av större noterade bolag under vissa perioder när det behövs. Den avdelning som han arbetar på är inriktad på mindre bolag.

Revisor Å:

Å har arbetat som revisor sedan år 1997, men har sedan dess även arbetat som koncerncontroller på ett noterat bolag. Han blev godkänd revisor år 2003 och

auktoriserad året därpå. Han har varit anställd på samma revisionsbyrå under hela sin verksamma tid. Han är nu kontorschef på ett lokalt kontor med ett flertal anställda. Hans arbete är inriktat på såväl noterade bolag med deras tillhörande dotterbolag, som mindre ägarledda bolag.

Revisor Ä:

Ä har arbetat som revisor sedan 1985 och blev auktoriserad år 1989. Han har arbetat på den nuvarande byrån sedan sju år tillbaka, och innan dess arbetade han i 12 år på en annan stor byrå. Han är kontorschef för ett lokalt kontor med ett stort antal anställda och är tillika partner i byrån. Nu är arbetet främst inriktat på stora internationella noterade bolag samt några medelstora bolag, men han har även en lång erfarenhet av arbete med onoterade bolag.

Hur jobbar du och revisorerna på din byrå med att upptäcka oegentligheter i den finansiella rapporteringen?

Samtliga respondenter menar att det är en bedömningsfråga för varje enskilt bolag som ska revideras. Företagen är så pass unika att en individuell riskbedömning måste göras för varje enskilt fall. Y säger att mycket handlar om kännedom och att ta reda på så mycket som möjligt om företaget i fråga. Vidare säger revisorerna att en utvärdering av väsentlighet och risk är fundamentalt och att metoden för att upptäcka oegentligheter mycket beror på företagets struktur.

Respondenterna ger en rad exempel på vad som ingår i deras riskbedömning. Å menar att det är viktigt att utvärdera företagets attityd, kultur och värderingar. Att se hur företagets kontrollmiljö är uppbyggt är också en viktig del. Om redovisningssystem och stödsystem ger möjlighet att toppstyra och manuellt gå in och göra ändringar, ökar sannolikt risken för oegentligheter. I större bolag är dessa system i regel mer utvecklade än i små. En annan viktig del är företagets incitamentsstruktur. Bonusprogram och banklån kopplade till resultatet kan påverka risken.

Ä visar ett omfattande internt standarddokument, innehållandes alla de frågor och rutiner som ska gås igenom i samband med revisionen för att kontrollera om det förekommer oegentligheter. Tre andra respondenter berättar också att de använder en

standardiserad granskning med protokoll och liknande, i syfte att upptäcka oegentligheter. Emellertid avfärdar Z denna typ av protokoll med motiveringen att momentet främst är en formalisering och att det inte är så oegentligheter upptäcks. X påpekar också att detta inte är något han har något fokus på. Det är ju trots allt inte revisorns uppgift att hitta fel och oegentligheter, menar han.

Y förklarar att uppdraget ska planeras på ett sätt så att de oegentligheter som går att upptäcka också upptäcks, och fortsätter:

Följer man RS och interna checklistor så är verktygen förhoppningsvis så skarpa att oegentligheter ska kunna upptäckas. Det är nog mycket som kan slinka igenom också, men metodiken och processen bygger på att man anpassar fisknätet efter det specifika företaget. Gör man en felaktig bedömning vid anpassningen av fisknätet så ökar risken för att oegentligheter slinker igenom.

Alla tillfrågade revisorer trycker på att arbetet med att upptäcka oegentligheter främst är något som fortgår löpande och proaktivt, och där en helhetsbild av företaget skapas. "Man får en känsla av att det är något som inte stämmer" säger Y. Det finns en del "kreativa kunder" och då är såklart risken betydligt större, säger X.

Revisor Z tillägger att många av de bolag han själv jobbar med, behöver mycket hjälp med redovisningen. Han menar att risken för oegentligheter ökar väsentligt om företagen själva upprättar årsredovisningen. Y instämmer i detta och påpekar att små företag inte har särskilt mycket utrymme att "bolla" med redovisningen.

Vilka åtgärder vidtar du och din byrå för att kontrollera riktigheten i den information som lämnas av företagsledningen?

Både X och Y framhåller att det som främst är avgörande är känslan av om materialet går att lita på eller inte. Känns informationen osäker så måste det kontrolleras ytterligare. X förklarar att "sådana man litar på kan man ta mer på orden". Y berättar att en uppföljning, eller kontroll av informationen sällan görs, bara i de fall han känner en osäkerhet.

Exempel på tillfällen då extra åtgärder vidtas är om manuella bokföringsorders förekommer eller om företaget går sämre än tidigare. Revisorerna ser om helhetsbilden de har av företaget stämmer överrens med redovisningen, en så kallad rimlighetsbedömning.

Något samtliga revisorer är överens om är att en kritisk hållning är viktig. Gör revisorerna bedömningen att uppgifterna är tvivelaktiga, kan mer konkreta bevis krävas in. Exempelvis kan detta ske genom att begära in engagemangsbesked från företagens bank, eller så kallade *legal letters* från företagens jurister. Denna typ av revisionsbevis bedöms också ha högst värde. Å säger att de alltid letar efter bevis i deras granskning. De accepterar nästan aldrig enbart muntlig information som enbart kommer från ledningen, utan vill se dokument som styrker det som sägs. Även Å menar att kontrollen av informationens riktighet är viktig.

4.2.1 Analys av revisorernas arbete med att hantera oegentligheter

Det som enligt revisorerna är avgörande för att upptäcka oegentligheter är dels en gedigen kunskap om företaget som revideras, dels en noggrann riskanalys, med en rad parametrar. De hänvisar inte direkt till revisionsstandarderna men mycket av det de säger kan härledas till vad standarderna yttrar angående väsentlighet och risk.

Det tycks som att metodiken revisorerna använder för att upptäcka oegentligheter kan delas upp i två delar. En del i arbetet är formaliserat, exempelvis genom dokument med förbestämda frågor och rutiner som ska följas. En annan del består mer av ett förebyggande och löpande arbete, där revisorerna gör mer subjektiva analyser och utvärderingar av bolagen. Bland flertalet respondenter tycks denna andra del vara den viktigaste och mest avgörande i arbetet.

På frågan om revisorernas kontroll av riktigheten i informationen som lämnas av bolaget, kan två olika uppfattningar skönjas. Två respondenter utgår från att informationen är riktig, om inget annat indikeras. I dessa fall är det revisorernas intuition som avgör vad som ska granskas eller inte. Två andra respondenter vill se bevis för att informationen är rätt och riktig innan de känner att de kan lita på den.

När det rör sig om de allra minsta bolagen ges intrycket från de revisorer som arbetar med dessa, att bolagen inte är tillräckligt kunniga eller insatta för att kunna utföra några mer avancerade oegentligheter. De menar att oegentligheter därför är ett större problem för de större bolagen. Samtidigt pekar de övriga revisorerna på att större bolag har mer avancerade redovisningssystem och kontrollsystem där enskilda personer inte kan toppstyra eller göra ändringar utan att det märks. De menar att risken därför borde vara större i mindre, ägarledda bolag.

Värt att notera är att endast en revisor spontant nämner att det faktiskt inte är hans uppgift att upptäcka fel eller oegentligheter. Mer om detta senare.

4.3 Del 2 – Revisorernas uppfattningar om förändrade oegentligheter vid lågkonjunktur

Tror du att oegentligheter i den finansiella rapporteringen påverkas vid en lågkonjunktur?

Fyra av revisorerna svarar att de tror att oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur, medan Y inte har någon egentlig uppfattning i frågan. Å sammanfattar det med att: "I högkonjunktur är vissa frågor mer aktuella och i lågkonjunktur är andra frågor mer aktuella."

X, Å och Ä menar att risken för oegentligheter ökar i en lågkonjunktur eftersom fler företag utsätts för en ökad ekonomisk press. Ä menar även att incitamenten till att begå oegentligheter förändras vid en lågkonjunktur, och att risken för oegentligheter ökar. Detta gäller i synnerhet för företag där ledningen är densamma som ägarna:

Om man försöker få resultatet att se bättre ut i en normal konjunktur så är det kanske för att man har bonussystem eller liknande kopplat till resultatet. När man går in i en lågkonjunktur så handlar det ofta om att oegentligheter begås för att försöka rädda bolagets överlevnad. Detta gäller särskilt när management sitter med en stor del av sin personliga förmögenhet i företaget, eftersom de även riskerar sin privata ekonomi om företaget inte överlever.

Y, som främst arbetar med mindre bolag, upplever emellertid inte att oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur, och han för delvis ett motsatt resonemang.

I mikrobolag finns det små möjligheter att försköna rapporterna och börjar pengarna ta slut så finns det inte möjlighet att göra så mycket. Är pengarna slut, så är pengarna slut.

Å och Ä kommer även in på att banklån och så kallade *covenants* kan påverka risken för oegentligheter i en lågkonjunktur. Covenants är låneavtal där villkoren för lånet är kopplat till företagets resultat eller balansmått, och uppfyller inte företaget målen har banken rätt att väsentligt höja räntan för lånet. Ibland har banken också möjlighet att då säga upp krediten och kräva betalning av hela lånet i förtid. Revisorerna menar att sådana avtal kan öka incitamenten för företagen att begå oegentligheter i syfte att förbättra det redovisade resultatet.

Även Z svarar att oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur, men han menar snarare att risken för oegentligheter minskar eftersom det är lättare att dölja oegentligheter med en större omsättning.

Givet ja på föregående fråga, vilka typer av oegentligheter tror du påverkas vid en lågkonjunktur? (Revisorerna får även ta del av formuläret som återfinns i bilaga 2)

Tre av revisorerna svarar ja på samtliga poster, då de menar att de alla är exempel på sätt för företagen att förbättra sitt resultat eller ekonomiska ställning, och att incitamenten för detta generellt sett ökar i lågkonjunktur. Ä säger exempelvis:

Alla de här sakerna är ju sätt att få det att se bättre ut än vad det är och det finns ju givetvis risk för att man manipulerar på alla de här. [...] Har man incitament att göra något som är felaktigt så letar man ju på väldigt många olika ställen.

Revisor Z menar att incitamenten ökar för att värdera tillgångar för högt och för att aktivera utgifter i balansräkningen, men för på övriga poster är han mer svävande i sina uttalanden och ger där inga direkta svar. Revisor Y, som är tveksam till att oegentligheterna förändras under en lågkonjunktur, svarar att incitamenten att värdera tillgångar för högt kan öka, men i övrigt har han inte någon uppfattning om de andra posterna.

Revisorerna för också ett resonemang om de olika posterna och var de menar att risken för väsentliga oegentligheter är störst. Samtliga respondenter tar då upp värderingen av tillgångar och risken att dessa värderas för högt i en lågkonjunktur. X, Z, Å och Ä säger att det i en lågkonjunktur ofta uppkommer ett nedskrivningsbehov av företagets tillgångar, i synnerhet de immateriella. Då nedskrivningarna ofta rör sig om relativt stora belopp som kan få stor betydelse för resultatet och företagets ekonomiska ställning har företagen ofta incitament att inte genomföra dessa nedskrivningar. Revisorerna menar dock att det vid värderingen av tillgångar finns ett stort utrymme för subjektiva bedömningar och att det i många fall är tveksamt om det rör sig om oegentligheter, eller att företagen bara argumenterar för sin sak.

Revisor Y nämner inte nedskrivningar, utan han tar istället upp problemet med värderingen av varulagret:

Att blåsa upp ett varulager är en klassisk post för att gömma ett underskott eller en förlust för att försköna bilden av företaget om det exempelvis ska säljas eller för att få behålla sin kredit hos banken. [...] Varulagret är oftast den möjlighet man har. Det är lättast att trixa lite där för att få den effekt man vill ha.

Ä framhåller dock att revisorerna redan har ögonen på varulagret och att det normalt inte finns utrymme att göra några stora förändringar där, utan att det direkt uppmärksammas av revisorerna. Detta då revisorerna granskar lagret och tar stickprov, och dessutom gör de en analys av företagets försäljningsmarginaler.

Vad gäller att aktivera utgifter i balansräkningen, istället för att kostnadsföra dem direkt, så har flera av revisorerna märkt ett ökat intresse för detta. De menar dock att det i de flesta fall inte rör sig om oegentligheter, utan att företagen bara vill utnyttja de möjligheter till aktivering som redan finns.

Revisor X gör även en åtskillnad mellan de olika typerna av oegentligheter. Att redovisa fiktiva tillgångar och intäkter ser han som rent brottsligt, medan han inte ser lika allvarligt på att exempelvis redovisa intäkter för tidigt eller övervärdera varulagret, eftersom det där kan finnas utrymme för olika bedömningar.

När det gäller att redovisa intäkter för tidigt menar revisor Z att incitamenten till detta är större för noterade bolag med offentlig rapportering, då rapporterna används som underlag för investerare. Samtidigt säger han att även kreditvärdighet kan vara ett

incitament. Vad gäller att utelämna eller redovisa felaktig information i årsredovisningen tror han att incitamenten och möjligheterna är större för företag som själv upprättar sin redovisning än för de som får hjälp av en revisor eller en extern redovisningskonsult.

Utländska studier, främst från USA, visar på ett samband mellan lågkonjunkturer och totalt sett ökade anmälningar och upptäckter av oegentligheter i de finansiella rapporterna – tror du att detta även gäller för svenska aktiebolag?

Tre av revisorerna svarar här att de tror att de totala oegentligheterna ökar vid en lågkonjunktur. Intressant är att revisor Y, som tidigare svarat att han inte tror att oegentligheter i den finansiella rapporteringen påverkas vid en lågkonjunktur, här svarar:

Ja, det tror jag. Det är väl rätt så givet att detta mönster även avspeglar europeiska och svenska förhållanden. Företaget är pressat helt enkelt och då kanske man inte alltid håller sig till rätt och riktigt längre, för att tjäna tid och klara sig tills det vänder. Man skjuter problemen framför sig helt enkelt.

Revisorerna X och Z tror tvärtom att det totala antalet oegentligheter minskar i en lågkonjunktur. Revisor Z säger att risken för oegentligheter är större i högkonjunktur, då risken för ej redovisade intäkter är högre. Detta är även revisor X inne på:

I högkonjunktur kan det till och med vara mer. Många som då vill hålla nere resultaten. [...] Kreativiteten tycks öka i en högkonjunktur.

4.3.1 Analys av revisorernas uppfattningar om förändrade oegentligheter i lågkonjunktur

Samtliga revisorer tror att oegentligheter i den finansiella rapporteringen på något sätt förändras vid en lågkonjunktur. Det verkar dock finnas skilda uppfattningar om vilken effekt denna förändring får. Tre av revisorerna svarar att de tror att den ökade ekonomiska pressen under en lågkonjunktur leder till ett ökat antal oegentligheter, ofta i syfte att rädda företagets överlevnad och då även kopplat till den egna, privata ekonomin. Ett särskilt fall som tas upp är låneavtal med covenants, där revisorerna

menar att det finns en särskilt hög risk att företagen begår oegentligheter för att nå upp till villkoren i låneavtalet.

Två av revisorerna tror däremot att oegentligheterna minskar vid en lågkonjunktur eftersom det kärvare ekonomiska läget dels gör det svårare att dölja eventuella oegentligheter, och dels eftersom företagen då inte har samma incitament att försöka hålla nere det redovisade resultatet.

Alla intervjuade revisorer är emellertid eniga om att en lågkonjunktur generellt sett innebär att företagets fokus vid rapporteringen flyttas från att försöka minska det redovisade resultatet, till att försöka förbättra det. Litteraturen beskriver olika sätt och åtgärder som företagen ibland kan vidta just i syfte att ge en bättre bild av företaget, och delar in dessa i tre kategorier:

1. För högt redovisade tillgångar och intäkter
2. För lågt redovisade skulder och kostnader
3. Otillräcklig eller felaktig särredovisning.¹⁰⁵

De flesta av respondenterna anser att det förändrade fokuset i företagets rapportering medför att incitamenten att begå oegentligheter i syfte att förbättra resultatet ökar, och att detta kan ta sig uttryck i samtliga de fall som redovisas i litteraturen och i formuläret enligt bilaga 2. Revisorerna är överens om att den största risken för väsentliga oegentligheter ligger vid värderingen av företagets tillgångar och att det är svårt att bedöma riktigheten i de nedskrivningsprövningar som görs. Två av revisorerna nämner även varulagret som en post där det föreligger risk för betydande oegentligheter.

Emellertid menar revisorerna att det ofta egentligen inte rör sig om direkta oegentligheter vid värderingen av tillgångar, eftersom det här finns stort utrymme för subjektiva bedömningar. Det tycks också finnas något delade uppfattningar om hur oegentligheter ska definieras och var gränsen ska dras för vad som är oegentligheter, och vad som bara är överdrivet optimistiska antaganden. Samma resonemang gäller för aktivering av utgifter i balansräkningen, där det också finns utrymme för subjektiva värderingar.

---

¹⁰⁵ Rezaee, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection* (2002)

Återigen går åsikterna isär om i vilken typ av företag som risken för oegentligheter är störst. Revisorer som arbetar mycket med mindre bolag menar att risken för oegentligheter är högre i större bolag, eftersom det där finns mer utrymme för att dölja oegentligheterna. Revisorerna som har erfarenhet från lite större bolag menar däremot att risken för oegentligheter är högre i mindre, ägarledda bolag, eftersom de har sämre kontrollsystem och att företagets resultat direkt påverkar ägarnas privatekonomi.

4.4 Del 3 – Revisorernas uppfattningar om deras ansvarroll vid oegentligheter

Det finns inget lagstadgat ansvar lagt på revisorn att denne ska upptäcka oegentligheter i den finansiella rapporteringen. – Vilka incitament menar du att det finns för revisorn att upptäcka oegentligheter?

Ett incitament som fyra av revisorerna direkt tar upp är risken för att deras rykte ska skadas. Detta gäller på individnivå, bolagsnivå och branschnivå. X förklarar det med att "kommer det upp i press får vi det i nacken". Han säger att revisorerna arbetar med att bygga upp ett varumärke, och om någonting händer så får revisionsbyrån negativ publicitet och det faller tillbaks på revisorerna. Z säger: "Är det en revisor som skriver på en revisionsberättelse så lämnar han eller hon sitt namn i pant, [...] det är det största incitamentet."

Å säger att han känner ett ansvar gentemot uppdragsgivaren, det vill säga bolagets ägare. I synnerhet gäller detta när ägarna är skilda från styrelsen. Om det skett väsentliga oegentligheter finns det en risk för att de uttalanden han gör, inte är korrekta. Han menar att han därför har stora incitament att kontrollera detta.

Ä uttrycker sig på följande vis:

För det första är det en väldigt stor goodwillförlust för oss, ifall någon av våra klienter skulle ha en väsentlig oegentlighet. Jag kan heller inte tänka mig att om det finns en väsentlig oegentlighet, att man egentligen kan hävda, att man som revisor inte skulle ha uppmärksammat det.

Ä tar även upp risken för skadestånd eller att bli prickad av revisorsnämnden som incitament. De övriga revisorerna tar inte själva upp risken för skadestånd, men när de blir tillfrågade håller de med om att detta också är ett incitament. Även om de möjligen känner till några fall där revisorn blivit åtalad vet de knappt några svenska fall där revisorn verkligen blivit fälld. Ä menar att de flesta revisorer kan visa att de faktiskt följt god revisions sed och att de då inte blir dömda. När det gäller risken för att bli dömd för medhjälp till bokföringsbrott säger Z:

Jag har väldigt svårt att se det. Det handlar om att revisorn skulle medverka till brott och det är ju inte alls vår roll, [...] att revisorn skulle medverka känns helt sinnessjukt.

Om din uppfattning är att oegentligheternas karaktär förändras i en lågkonjunktur: finns det anledning för revisorer att ändra sin revision i och med detta?

Ja, svarar revisor Z, en revision måste anpassas till särskilda förhållanden. Revisor X säger att trenden just nu är att det blir fler och fler konkurser och att det i det stora hela går sämre för företag. De exempel på oegentligheter som presenteras i bilaga 2 ökar, och därmed skiftar även fokus i revisionsarbetet.

Revisorerna är noga med att påpeka att varje företag är unikt och att revisionen ändras och anpassas för varje enskilt fall. Revisor Ä menar att det inte är låg- eller högkonjunktur som är den avgörande faktorn för hur revisionen ska gå till väga, men naturligtvis måste det hållas en uppsikt på de risker som finns i just den branschen, i just det ägarförhållandet, etcetera. X påpekar att han har vissa klienter det går jättebra för nu under lågkonjunkturen och i revisionen av de företagen skulle det vara märkligt att ta med lågkonjunkturen som faktor.

I stort finns det dock vissa riskfaktorer som ändras mer än andra i en lågkonjunktur, och det måste tas med i beräkningen. Revisor Z sammanfattar det med att säga att revisionen får i första hand ske företagsspecifikt, sedan får omvärldsfaktorer komma i andra hand. Detta är ett resonemang som alla respondenterna är med på.

Vidare anser Z att det ibland är svårt och frustrerande för revisorn att agera eftersom bolagen inte är villiga att betala för en så djupgående granskning som kanske skulle

behövas. Det upplevs som svårt att anpassa arbetet efter risken. Även om revisorerna ska vidta åtgärder oberoende av vad kunden vill betala "[...] så lever vi ju i en ekonomisk verklighet" säger Z. Statliga myndigheter, såsom Ekobrottsmyndigheten, har det mycket lättare eftersom de jobbar under andra förutsättningar och har andra verktyg för att upptäcka oegentligheter.

Anser du att en ökad vaksamhet på karaktärsförändringar av oegentligheter behövs för att uppfylla ansvaret att upptäcka oegentligheter?

Fyra av revisorerna svarar direkt ja på frågan. Revisor Å anser att revisorer inte får vara statiska utan måste ta med konjunktursvängningarna i riskbedömningen. Det som händer i makromiljön påverkar företagen och därmed revisionen. Detta är ännu viktigare nu än tidigare eftersom företagen blir alltmer påverkade av förändringar i den internationella miljön.

Z medger att lågkonjunkturen ställer till en del problem och instämmer i att en ökad vaksamhet på förändringarna behövs. Y menar också att misstankegraden ökar, även om det inte alltid leder till något. Revisorerna behöver en mer kritisk hållning i revisionen under en lågkonjunktur. X säger att i och med lågkonjunkturen kommer vissa riskfaktorer att ändras och då måste det tas med i beräkningen och kanske måste den totala riskfaktorn i revisionen höjas. Han vidhåller ändå det lagstadgade ansvaret räcker gott och väl och att det återigen är viktigare att titta på varje bolag och dess situation.

4.4.1 Analys av revisorernas åsikter om deras ansvar att upptäcka oegentligheter

Lagen eller den goda seden ställer revisorn i det närmaste ansvarsfri vad gäller att upptäcka oegentligheter. Möjligen som en konsekvens av detta står risken för att bli dömd för medhjälp till bokföringsbrott eller till att betala skadestånd, klart i periferin vad gäller incitament att upptäcka oegentligheter. Sannolikheten att revisorerna skulle bli drabbade av någon rättslig åtgärd upplever de inte som överhängande. De tycks inte heller se någon risk för påföljder från revisorsnämnden. Revisorerna känner sig trygga i

vetskapen om att så länge de följer god revisions sed och inte aktivt medverkar till något brott, är det ingen fara.

Samtliga revisorer i undersökningen kan ändå peka på en rad anledningar till att aktivt arbeta för att upptäcka oegentligheter. Det som framhävs är att deras rykte sätts på spel. Skulle en väsentlig oegentlighet uppdagas, skadas deras anseende allvarligt. Det råder delade meningar om huruvida det är deras personliga, eller bolagets rykte som är allra viktigast. Ett skadat förtroende kan också leda till en stor goodwillförlust, där byrån riskerar att förlora klienter. Risken för att förlora klienten där oegentligheten uppdagats är också ett incitament, i synnerhet om det är ett större uppdrag.

Ett par av revisorerna upplever också att de inte fullgör sitt ansvar gentemot uppdragsgivaren om de missar att upptäcka oegentligheter. Detta gäller då främst i sådana fall då ägarna är skilda från styrelsen. Detta resonemang stämmer överens med de åsikter som förs fram i debatten om revisorns ansvarsroll. En viss yrkesstolthet kan också märkas mellan raderna. Det är en känsla av att ha misslyckats med sitt uppdrag om en väsentlig oegentlighet missas.

Uppfattningarna är tämligen likartade på frågan om huruvida revisorerna anser att det finns anledning att ändra revisionen på grund av förändrade oegentligheter. Eftersom revisionen i första hand utgår från klientens förutsättningar blir ansatsen annorlunda menar de. Att ändra revisionen på grund av omvärldsförändringar och trendförändringar i ett makroperspektiv blir fel. I första hand kommer företagets situation och i andra hand kommer andra faktorer. Revisionens fokus kommer i många fall att ändras men det beror inte på den generella förändringen av oegentligheternas karaktär, utan på att fler av de enskilda företagen blivit drabbade av lågkonjunkturen, och därmed gör revisorerna en annan riskbedömning än i en högkonjunktur.

Revisorerna tar alltså hänsyn till omvärldsfaktorer, såsom de som nämns i RS 240. Detta görs emellertid inför varje revision av varje enskilt företag, och inte på en generell nivå. En ökad vaksamhet på att oegentligheterna förändras behövs också enligt fyra av de fem revisorerna. För att uppfylla det ansvar som revisorerna anser sig ha får de inte vara statiska i sin omvärldsanalys och nu när det sker en stor förändring måste vaksamheten skärpas.

4.5 Del 4 – Revisorernas faktiska åtgärder för att bemöta förändrade oegentligheter i lågkonjunktur

Har din byrå uppmärksammat er revisorer på några särskilda risker vid revisionsarbetet i samband med den nuvarande lågkonjunkturen?

Samtliga revisorer svarar att byrån de jobbar på, på något sätt har uppmärksammat dem på särskilda risker i samband med lågkonjunkturen. Riskerna har framför allt uppmärksammats via intranätet och intern e-post, där revisorerna uppmanats vara extra vaksamma på vissa områden. Några byråer har även haft kurser och startat särskilda projektgrupper med anledning av lågkonjunkturen. En byrå har också ombett sina revisorer att ha en större kontinuitet i kontakten med sina klienter för att hålla sig bättre uppdaterade och få tidigare varningssignaler om något inte stämmer.

Fyra av byråerna har särskilt uppmärksammat risken med nedskrivningar, i synnerhet för fastighetsförvaltande bolag och goodwillposter. Revisor Ä har även uppmärksammats på en ökad risk för oegentligheter i riskkapitalägda bolag, där finansieringen till största delen består av villkorade låneavtal och covenants.

Två av revisorerna tar även upp att deras byråer uppmärksammat dem på att det kan finnas anledning att mer noggrant kontrollera så att bolagen uppfyller villkoren för fortlevnad. Det innebär att om inte företagen kan visa revisorn att de har likviditet för att klara driften av bolaget i minst ett år framåt, så måste revisorn anmärka på detta i revisionsberättelsen.

Ett annat område som två revisorer tar upp är att de har blivit uppmanade att bli mer restriktiva med att utfärda och skriva på intyg av olika slag åt klienterna. Exempelvis ombeds revisorerna ofta intyga underlagen för värderingar och covenants, och eftersom dessa blir mer osäkra under en lågkonjunktur, innebär det även en ökad risk för revisionsbyråerna att intyga underlagen.

Har du själv ändrat något i ditt tillvägagångssätt vid revisionen i och med lågkonjunkturen, eller kommer du att göra det vid revideringen för 2009?

Samtliga revisorerna svarar att grunderna för revisionsarbetet är desamma oavsett konjunktur, men att de kollar närmare på vissa saker vid en lågkonjunktur. Revisor Å svarar exempelvis att han i en lågkonjunktur är mer uppmärksam på frågor av värderingskaraktär och att han även ökar sin vaksamhet mot misstänkta oegentligheter. Detta gäller i synnerhet när klienterna är alldeles på gränsen till exempelvis att behöva ansöka om tvångslikvidation, eller att uppfylla lånevillkoren, eftersom "det då kan vara så att de gjort någonting för att hamna på rätt sida". En annan revisor svarar att han med anledningen av lågkonjunkturen har ändrat fokus i sin granskning och nu fokuserar mer på de typer av oegentligheter som vi tar upp i vårt formulär.

Revisor X menar att antalet "jobbiga" revisioner ökar vid en lågkonjunktur, vilket även revisor Å är inne på:

I en normal business där allting går som det ska och trenderna går åt rätt håll kan jag som påskrivande revisor lägga ner mindre tid på uppdraget och låta teamet göra mer av revisionen. Men om man hamnar i sådana här situationer när man ser att företaget har problem och det är på gränsen till att de kommer att klara sig så måste ju jag sätta mig in mer i revisionen och framför allt sätta mig in i företagets situation. Min viktigaste roll är att hålla uppe helikopterperspektivet och se var företaget befinner sig och i vilken omgivning man rör sig. Där måste jag vara med och vara betydligt mer alert än när det är en 'normal' business.

Märkte du själv eller din byrå några förändringar av oegentligheter i de finansiella rapporterna i samband med de tidigare lågkonjunkturerna, exempelvis när IT-bubblan sprack i början av 2000-talet?

En av revisorerna är så pass ung att han inte arbetade som revisor när IT-bubblan sprack. Övriga revisorer menar att IT-bubblan mest var en branschkras och i första hand koncentrerad till börsnoterade bolag och att den därför inte påverkade verksamheten i övriga företag på samma sätt som dagens lågkonjunktur. Ingen av revisorerna har några direkta minnen eller erfarenheter av lågkonjunkturen i början av 1990-talet.

Har du själv eller din byrå redan märkt några förändringar av oegentligheter i de finansiella rapporterna i samband med den nuvarande lågkonjunkturen?

Ingen av revisorerna har märkt några förändringar som direkt kan kopplas till lågkonjunkturen. Revisorerna påpekar också att det är för tidigt att se effekterna redan nu, utan tror att den stora skillnaden kommer att synas först vid granskningen av nästa års rapportering. Flera revisorer framhåller även att frågan nu är mer aktualiserad och att vaksamheten på oegentligheter har höjts inför kommande granskningar.

4.5.1 Analys av revisorernas faktiska åtgärder för att bemöta förändrade oegentligheter i lågkonjunktur

Som diskuterats i litteraturgenomgången ska revisorn planera sin revision utifrån väsentlighet och risk. RS 240 som behandlar fel och oegentligheter tar även upp ett antal förhållanden som ökar risken. Bland dessa förhållanden nämns *ovanliga påfrestningar inom eller på ett företag*, vilket ofta inträffar vid en lågkonjunktur.

Samtliga respondenter i undersökningen svarar också att de på något sätt blivit uppmärksammade på speciella risker i revisionsarbetet med anledning av lågkonjunkturen. Revisionsbyråerna har framför allt satsat på att informera sina revisorer om en ökad risk i fastighetsförvaltande bolag, eftersom det där kan föreligga värderingsproblem och behov av nedskrivning. Några revisionsbyråer har även informerat sina revisorer om att vara extra uppmärksamma vid revisionen av riskkapitalägda bolag med låneavtal kopplade till covenants, eftersom lånevillkoren då är kopplade till resultat, vilket ökar incitamenten för dessa företag att begå oegentligheter.

Alla tillfrågade revisorer svarar även att lågkonjunkturen på något sätt påverkat dem i deras revisionsarbete och att de i granskningen delvis fokuserar på andra saker vid en lågkonjunktur, jämfört med en högkonjunktur. Det verkar alltså som om revisorerna tagit hänsyn till den förändrade risken och anpassat revisionen i enlighet med vad som står i RS. Exempelvis fokuserar de nu mer att granska värderingar och resultatförbättrande poster. Flera revisorer menar även att antalet "jobbiga" revisioner ökar vid en lågkonjunktur och att de som påskrivande revisorer nu måste lägga ner mer tid på att sätta sig in i företagets situation och själva förvissa sig om att inga

oegentligheter har begåtts. En revisor säger även att de fått direktiv om att öka kontinuiteten i kontakterna med klienterna för att på så sätt få en bättre bild av företagen.

Revisorerna framhåller också att frågor om oegentligheter blivit mer aktualiserade med anledning av lågkonjunkturen, men ingen av revisorerna har själva upptäckt, eller har kännedom om, några oegentligheter som kan kopplas till den nuvarande lågkonjunkturen. De menar dock att det är först under 2009 som många mindre företag märkt av lågkonjunkturen och att effekterna av detta kommer att märkas vid granskningen av nästa års rapporter.

Ingen av revisorerna har själva upptäckt något fall av oegentligheter som direkt kan kopplas till den nuvarande eller de tidigare lågkonjunkturen. Samtliga respondenter menar dock att dagens lågkonjunktur är exceptionell och att det därför inte går att dra några paralleller till exempelvis lågkonjunkturen efter IT-bubblan i början av 2000-talet. Flera av revisorerna menar dessutom att det då inte var någon reell lågkonjunktur, utan snarare en branschkrise som framför allt drabbade börsnoterade bolag.

5. Uppsatsens avslutning

I det avslutande kapitlet ges först en kort inledning där författarna förklarar hur kapitlet är uppbyggt. Därefter besvaras forskningsfrågan, innan författarna ger sina reflektioner över uppsatsen tillsammans med förslag till fortsatt forskning.

5.1 Inledning

I inledningen till uppsatsen behandlas dels oegentligheter och hur de kan förväntas förändras vid en lågkonjunktur, dels vilket ansvar revisorerna har för att upptäcka dessa oegentligheter. Utifrån detta har uppsatsens forskningsfråga utformats:

Vad anser revisorer om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur? Anser revisorerna att de bör reagera på förändringen, – i så fall varför och på vilket sätt?

Med utgångspunkt i litteraturstudien och den empiriska undersökning som gjorts presenteras i detta kapitel svaret på forskningsfrågan. Först besvaras forskningsfrågans inledande och kanske mer allmänt inriktade del:

- Vad anser revisorer om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur?

Forskningsfrågans andra del är tvådelad, där den första delen behandlar hur revisorerna ser på sitt ansvar att reagera vid oegentligheter, och den andra delen behandlar hur, och på vilket sätt, revisorerna i så fall agerar. För att underlätta för läsaren presenteras därför svaren till den andra delen av forskningsfrågan i skilda avsnitt:

- Varför anser revisorerna att de bör reagera på de förändrade oegentligheterna?
- Hur anser revisorerna att de bör reagera på de förändrade oegentligheterna och vilka faktiska åtgärder har förändringen gett upphov till?

I kapitlets sista del ger författarna sina reflektioner över uppsatsen, och med utgångspunkt från dessa lämnas sedan förslag till fortsatt forskning.

5.2 Forskningsfrågan besvaras

5.2.1 Vad anser revisorer om den karaktärsförändring som sker av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur?

Författarna kan konstatera att samtliga intervjuade revisorer anser att karaktären av oegentligheterna i den finansiella rapporteringen på något sätt förändras vid en lågkonjunktur. Revisorerna är även eniga om att företagen i en lågkonjunktur generellt sett blir mer inriktade på resultatförbättrande åtgärder, och att detta även ökar risken för att oegentligheter begås i syfte att höja resultatet och därmed ge en bättre bild av företaget.

Undersökningen visar att tre av respondenterna anser att incitamenten ökar för samtliga poster som tas upp i formuläret (se bilaga 2), detta eftersom alla poster är olika metoder för att försköna resultatet. Vidare anser samtliga revisorer att den allra största risken för väsentliga oegentligheter vid en lågkonjunktur ligger vid en övervärdering av företagets tillgångar. Revisorerna nämner särskilt att lågkonjunkturen kan medföra ett nedskrivningsbehov av företagets materiella eller immateriella tillgångar, men att det finns en risk att företagen inte genomför dessa nedskrivningar, då de kan få stora effekter i företagets balans- och resultaträkningar. Revisorerna framhåller dock att det i dessa fall inte alltid behöver röra sig om oegentligheter eftersom nedskrivningsprövningar delvis bygger på subjektiva bedömningar. Det är då svårt för revisorerna att veta var gränsen går mellan vad som är oegentligheter och vad som bara är överdrivet optimistiska uppskattningar från företagen.

Två av respondenterna för fram att lågkonjunkturen innebär särskilda påfrestningar för riskkapitalägda företag med låneavtal innehållande covenants. Revisorerna menar att sådana låneavtal ytterligare kan öka pressen på företagen, vilket också ökar risken för oegentligheter i dessa företag.

Vidare visar studien att revisorerna har olika uppfattningar om i vilka företag risken för oegentligheter är som störst. De intervjuade revisorer med mer erfarenhet av att arbeta med större företag anser att lågkonjunkturen främst ökar risken för oegentligheter i mindre, ägarledda företag. Detta eftersom de har sämre kontrollsystem och för att

dessa företags resultat är mer direkt kopplat till ägarnas privatekonomi. Revisorer som främst arbetar med de mindre, ägarledda företagen anser däremot att risken för oegentligheter är högre i större bolag, eftersom det där finns mer utrymme att dölja oegentligheter. Revisorerna är alltså medvetna om att oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur, men samtidigt går åsikterna isär gällande i vilka bolag risken är som störst. Tendensen i det fåtal intervjuer som denna undersökning bygger på är att revisorerna upplever att de största effekterna sker bland de företag som de själva inte arbetar med.

Undersökningen visar även att det finns olika uppfattningar huruvida förekomsten av oegentligheter totalt sett ökar vid en lågkonjunktur. Vissa respondenter tror att den ökade ekonomiska pressen vid en lågkonjunktur leder till ett ökat antal oegentligheter. Andra tror istället att det förekommer mer oegentligheter under en högkonjunktur, och då är syftet att hålla nere det redovisade resultatet för att på så sätt minska skatten. Dessa åsikter är subjektiva och revisorerna känner inte till några faktiska data från Sverige som talar för endera alternativet.

5.2.2 Varför anser revisorerna att de bör reagera på de förändrade oegentligheterna?

Genom intervjuerna har det framkommit att revisorerna anser att de bör reagera på de förändrade oegentligheterna och att de känner ett ansvar utöver det lagen och RS tillskriver dem. De menar att det finns ett flertal incitament att arbeta aktivt för att upptäcka oegentligheter, trots att RS inte ålägger dem detta ansvar. Om förändringen av oegentligheter inte uppmärksammas, menar revisorerna att oegentligheter riskerar förbli oupptäckta. Incitamenten att upptäcka oegentligheter är således en drivkraft till att reagera på förändringen. En betydande del av intervjuerna med revisorerna har därför handlat om incitamenten att upptäcka oegentligheter.

Författarna kan identifiera tre tydliga incitament som revisorerna anser sig ha för att upptäcka oegentligheter: Ryktet, förlorade klienter och en upplevd ansvarskänsla.

Ryktet är det som tycks vara det starkaste incitamentet. Om oegentligheter uppdagas som revisorn missat, upplevs detta skada ryktet allvarligt. Vissa revisorer tycker att det är byråns rykte som är viktigast, andra tycker att det personliga ryktet är än viktigare.

Författarna menar att det är intressant att ryktet kan skadas trots att, återigen, revisorerna inte har något lagstadgat ansvar att upptäcka oegentligheter. Respondenterna pratar då om den negativa bild som media ger, och detta är också en trolig förklaring till att ryktet påverkas, åtminstone på byrånivå.

Förlorade klienter är också ett uttalat incitament. Detta kan ses som en konsekvens av ett försämrat anseende. Revisorerna menar att de riskerar att förlora dels den klient där oegentligheten uppdagas, dels andra befintliga klienter. Därtill risken att inte vinna presumtiva klienter.

En *upplevd ansvarskänsla* är det tredje, och kanske mest subtila incitament som författarna kan identifiera. Revisorerna känner ett ansvar mot sina uppdragsgivare, och de uttrycker en känsla av att de misslyckats med sitt uppdrag om de missat väsentliga oegentligheter. Detta tar sig exempelvis uttryck i att en respondent menar att det inte går att hävda att en revisor har några godtagbara skäl att missa en väsentlig oegentlighet i den finansiella rapporteringen.

I författarnas mening är det, åtminstone delvis, tack vare dessa incitament som revisorerna har förändringen av oegentligheter under noggrann uppsikt och följer och reagerar på utvecklingen av denna förändring vid en lågkonjunktur. Sett från en annan synvinkel: Om förändringen av oegentligheter inte uppmärksammas, finns det en risk att revisorerna inte upptäcker dessa. Om väsentliga oegentligheter missas menar revisorerna att följden kan bli ett skadat rykte, förlorade klienter och en känsla av att inte ha uppfyllt sitt ansvar.

5.2.3 Hur anser revisorerna att de bör reagera, och vilka faktiska reaktioner ger de förändrade oegentligheterna upphov till?

Samtliga revisorer anser att de bör reagera på förändrade oegentligheter och även att den totala vaksamheten bör öka. Att de ska ändra sin generella revisionsmetodik anser de dock inte. Anledningen till detta, menar revisorerna, är att en riskanalys ska utgå från varje företags unika situation. Det är alltså samma resonemang som när revisorerna pratar om att upptäcka oegentligheter oberoende av konjunkturläge. Konjunkturen kan däremot mycket väl påverka riskanalysen och därmed de enskilda revisionsuppdragen. Följaktligen anser revisorerna att förändringen av oegentligheter ska tas med i

riskanalysen, sedan är det denna analys som avgör var fokus ligger för själva utförandet av revisionen.

I ett större perspektiv menar revisorerna ändå att förändringen av oegentligheter ska påverka deras arbete. När fler individuella riskanalyser pekar på att det föreligger en ökad risk för att en speciell typ av oegentligheter förekommer i bolagen, behöver revisorerna oftare granska dessa poster.

Vidare menar revisorerna att en ökad vaksamhet behövs, eftersom det sker en stor omvärldsförändring och det krävs då att de är med på vad som händer. De menar också att det totalt sett kan behövas en något försiktigare och mer restriktiv hållning, och att de nog måste höja den totala riskfaktorn vid en lågkonjunktur. Fisknätet, som en av revisorerna liknade revisionen vid, måste alltså bli tätare.

Undersökningen visar också att revisionsbyråerna och de enskilda revisorerna reagerar genom att vidta faktiska åtgärder för att bemöta förändringarna.

Framför allt har revisionsbyråerna uppmärksammat sina revisorer på att det kan föreligga ett nedskrivningsbehov i många företag. I synnerhet gäller detta för företags goodwillposter och fastighetsförvaltande bolag, där riskerna för oegentligheter är stora. En revisionsbyrå har även uppmanat sina revisorer till en ökad kontinuitet i kontakten med sina klienter, för att på så sätt få en bättre bild av företagen och snabbare kunna agera om de får en känsla av att något inte stämmer.

På individnivå reagerar respondenterna genom att faktiskt ändra fokus i granskningen. I en lågkonjunktur koncentrerar de sig mer på att upptäcka oegentligheter i form av resultatförbättrande åtgärder. Den nuvarande lågkonjunkturen har även medfört att revisorerna generellt sett ökat sin misstänksamhet och vaksamhet mot oegentligheter. Detta gäller i synnerhet vid granskningen av företag som ligger på gränsen till sin fortsatta överlevnad. Anledningen till detta är, som en av revisorerna uttrycker det: "att de då kan ha gjort någonting för att hamna på rätt sida".

Revisorerna kan även reagera genom att lägga ner mer tid på revisionerna. Här är det av intresse att belysa två enskilda respondenters reaktioner: En revisor menar att det är svårt att lägga ner mer tid, trots att det behövs, eftersom det är svårt att motivera klienterna att betala för den extra tiden. En annan revisor, som är påskrivande revisor

för revisioner av större företag, reagerar genom att själv lägga ner mer tid och ta ett större personligt ansvar för revisionen.

Värt att notera är att alla dessa åtgärder vidtas, trots att ingen av respondenterna har personlig erfarenhet av att oegentligheterna faktiskt förändrats vid denna lågkonjunktur. Detta visar på att revisorerna har en hög beredskapsnivå. Något som kan behövas då de stora förändringarna ligger framåt i tiden och väntas ske under kommande revisioner.

Författarna anser att revisorerna är väl insatta i ämnet och att de reflekterar över, och tar hänsyn till, omvärldsfaktorer i riskbedömningen inför och under revisionsuppdragen. Författarna anser därmed att mycket pekar på att revisorerna är uppdaterade och väl förberedda inför granskningen av rapporterna för 2009 och inför de kommande lågkonjunkturåren.

5.3 Reflektioner och förslag på fortsatt forskning

I samband med intervjuerna av revisorerna, samt vid analyserna av deras svar, har författarna reflekterat över just valet av respondenter. Kanske mycket tack vare bekvämlighetsurvalet och författarnas tidigare kontakter med respondenterna, var dessa välvilligt inställda och upplevdes som mycket engagerade i att besvara frågorna efter bästa förmåga.

Antalet respondenter som deltagit i intervjuerna kan anses vara lågt. Fler respondenter hade onekligen resulterat i fler svar och fler åsikter. Som diskuterats i metodkapitlet är det emellertid en avvägning författarna måste göra. Syftet har aldrig varit att generalisera och tack vare ett mindre antal respondenter upplever författarna att såväl intervjuer, som efterarbetet med att analysera empirin, blivit grundligare utfört än om fler intervjuer hade hållits. I linje med ambitionerna för uppsatsen har kvalitet fått gå före kvantitet. Med mer tid och mer resurser hade naturligtvis fler respondenter kunnat intervjuas.

Det hade varit mycket intressant att även få med åsikter från revisorer anställda på mindre byråer. Denna infallsvinkel upptäcktes i ett något sent skede, varför tyvärr ingen

av de tillfrågade revisorerna från mindre byråer hade möjlighet att delta i undersökningen.

Under arbetet med denna uppsats har författarna kunnat konstatera att oegentligheter är ett aktuellt ämne som diskuteras flitigt ute på revisionsbyråerna, inte minst på grund av den rådande lågkonjunkturen. Såvitt författarna har kunnat se har det dock ännu inte skrivits så mycket, åtminstone inte i Sverige, om hur oegentligheterna påverkas vid en lågkonjunktur. Det finns därför en mängd intressanta uppslag för fortsatt forskning.

Utifrån denna undersökning ges åtminstone tre infallsvinklar som i författarnas mening kan vara mycket intressanta att forska vidare kring:

- Vad anser revisorerna i mindre revisionsbyråer om karaktärsförändringarna av oegentligheter i den finansiella rapporteringen vid en lågkonjunktur?
- Ökar oegentligheterna i Sverige totalt sett vid en lågkonjunktur?
- Vilken betydelse har intressenters åsikter för revisorernas egen ansvarsuppfattning?

Som nämnts ovan har endast respondenter från de största revisionsbyråerna intervjuats. Då dessa har större resurser och andra förutsättningar än de mindre revisionsbyråerna finns det sannolikt skillnader dem emellan. Ett förslag är därför att genomföra en liknande undersökning som denna, men där frågorna istället ställs till revisorer på mindre revisionsbyråer. Resultaten kan sedan jämföras med slutsatserna i denna studie.

Utländska undersökningar visar att upptäckten av oegentligheter totalt sett ökar vid en lågkonjunktur, men det finns ingen statistik som visar om detta även gäller för svenska företag. Revisorerna som intervjuats i uppsatsen har också olika uppfattningar i frågan, varför det hade varit intressant att genomföra en kvantitativ undersökning för att ge ett svar på frågan.

Trots att lagen och revisorsstandarden fastslår att ansvaret för att upptäcka oegentligheter ligger på företagsledningen och inte på revisorn, så är revisorerna ändå oroliga för att deras eget och byråns rykte kan skadas om oegentligheter uppdagas i företag som de reviderat. Det hade således varit intressant att undersöka vilken betydelse exempelvis media och andra intressenter har för revisorernas egen

ansvarsuppfattning. En infallsvinkel inom ansvarsområdet hade varit att undersöka om revisorerna då i första hand tänker på byråns rykte, eller på sitt personliga rykte.

Källförteckning

Aktiebolagslag (2005:551)

Andersson, Bengt-Erik (1994). *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*. Rabén Prisma.

Bryman, Allan & Bell, Emma (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Liber AB.

Brännström, Dan & Dotevall, Rolf (2008). *Debatt: Revisorn kan inte ta ansvar för alla och envar*. Balans nr. 12/2008.

Coenen, Tracy (2008). *Essentials of Corporate Fraud*. John Wiley and Sons.

Dahlqvist, Anna-Lena & Elofsson, Sigurd (2005). *Bokföringsbrott och bokföringslagen*. Norstedts Juridik AB

Dechow, Patricia M., Ge, Weili, Larson, Chad R. & Sloan, Richard G. (2009). *Predicting Material Accounting Misstatements*.
<http://ssrn.com/abstract=997483> [tillgänglig 2009-05-27]

Deloitte AB. *Redovisning och finansiell rapportering*.
<http://info.deloitte.se/redovisning.html> [tillgänglig 2009-05-27]

Deloitte Financial Advisory Services (2008). *Financial Fraud: Does an economic downturn mean an uptick?*
http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/us_fas_financial_fraud_downturn_final.pdf [tillgänglig 2009-05-27]

Diamant, Adam (2008). *Debatt: Begränsat ansvar urholkar revisionens värde och legitimitet*. Balans nr. 11/2008.

Diamant, Adam (2004). *Revisors oberoende : om den svenska oberoenderegleringens utveckling, dess funktion och konstruktion*. Lustus Förlag AB.

Ekobrottsmyndigheten (2008). *Revisorernas straffrättsliga ansvar*.
<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/revisor/Rättsfallsamling%2020080529.pdf> [tillgänglig 2009-05-27]

Ekobrottsmyndigheten (2004). *Revisors åtgärder vid misstanke om brott*.
<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/rapporter/revisorsatgarder.pdf> [tillgänglig 2009-05-27]

FAR (2004). *FARs revisionsbok 2004*. FAR Förlag

FAR SRS (2006). *Ekonomiska brott i aktieföretag – revisorns handlingsplikt enligt ABL*. FAR Förlag

FAR SRS (2007). *Samlingsvolymen 2007 Del 1 – RR, Redovisningsrådets rekommendationer*. FAR Förlag.

FAR SRS (2007). *Samlingsvolymen 2007 Del 2 – RS, Revisionsstandard i Sverige*. FAR Förlag.

FAR SRS – *Vad är god revisionsred.*

<http://www.farsrs.se/portal/page? pageid=33,62355& dad=portal& schema=PORTAL>
[tillgänglig 2009-05-27]

FAR SRS KOMPLETT (2009). *Revision – En praktisk beskrivning*

<http://www.farsrskomplett.se.ludwig.lub.lu.se/foIng-customer/document.do?>
[tillgänglig 2009-05-27]

Hedensjö, Björn (2005). *Prosolvia: Alla fem åtalade frikända*. Dagens Industri 2005-03-22.

Jacobsen, Dag Ingvar (2002). *Vad, hur och varför? Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Studentlitteratur AB.

Johansson, Sven-Erik, Häckner, Einar & Wallerstedt, Eva (2005). *Uppdrag revision – Revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?*. SNS Förlag.

Kommissionens grönbok av den 24 juli 1996 (1996). *Roll, ställning och ansvar för revisorer som utför lagstadgad revision inom unionen*.

http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/700996_sv.pdf [tillgänglig 2009-05-27]

Konjunkturinstitutet (2008). *Lågkonjunkturen fördjupas 2009 och 2010*.

<http://www.konj.se/arkiv/konjunkturlaget/konjunkturlaget/lagkonjunkturenfordjupas2009och2010.5.6b38234911d6cedb125800039226.html> [tillgänglig 2009-05-27]

KPMG Forensic (2009). *Fraud nears record levels in 2008 – and worse to come*.

<http://www.kpmg.co.uk/news/detail.cfm?pr=3334> [tillgänglig 2009-05-27]

Krüger, Martin (2009). *Intervju med Martin Kreüger i Rapport*, SVT. KPMG.

<http://www.kpmg.se/pages/106566.html> [tillgänglig 2009-05-27]

Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo (1999). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Studentlitteratur AB.

Marton, Jan (2008). *Redovisning och den kreativa klassen*. Balans nr. 11/2008.

Oversight Systems, Inc. (2007). *The 2007 Oversight Systems Report On Corporate Fraud*.

http://www.oversightsystems.com/whitepapers/Oversight_2007_Fraud_Survey.pdf
[tillgänglig 2009-05-27]

Rezaee, Zabihollah (2002). *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection*. John Wiley and Sons.

Schilit, Howard (2002). *Financial Shenanigans*. McGraw-Hill.

Singleton, Tommie, Singleton, Aaron, Bologna, Jack & Lindquist, Robert J. (2006). *Fraud auditing and forensic accounting*. John Wiley and Sons.

Sjögren, Sten (1999). *Åklagare utreder Prosolvía*. GöteborgsPosten 1999-11-12.

Skatteverket (2005). *Särskilt om företagsbeskattning*.
http://www.skatteverket.se/download/18.18e1b10334e8bc8000106905/1523_7.pdf
[tillgänglig 2009-05-27]

SOU 2008:79 – *Revisorers skadeståndsansvar* (2008). Justitiedepartementet.

Svenning, Conny (2003). *Metodboken*. Lorentz förlag.

Tenk, Ku (2009). *Accounting and Financial Statement Fraud. Who Commits it? Common Reasons why senior management will overstate/understate business performance*.
<http://kutenk2000.blogspot.com/2009/02/accounting-and-financial-statement.html>
[tillgänglig 2009-05-27]

Volcker, Paul (2002). *Accounting, Accountants, and Accountability in an Integrated World Economy*, Tal från 19/11 2002
<http://www.ifac.org/MediaCenter/?q=node/view/287> [tillgänglig 2009-05-27]

Öhman, Peter (2005). *Är det viktigare för revisorer att göra saker rätt än att göra rätt saker?*. Balans nr. 12/2007.

BILAGA 1 - Mall över intervjufrågor ställda till revisorerna

Inledning och revisorernas mer vardagliga arbete med att hantera oegentligheter

- Berätta gärna lite om dig själv.
  - Hur länge har du arbetat som godkänd/auktoriserad revisor?
  - Hur länge har du arbetat på denna byrå?
  - Vilken sorts företag arbetar du främst med?
- Hur jobbar du och revisorerna på din byrå med att upptäcka oegentligheter i den finansiella rapporteringen?
- Vilka åtgärder vidtar du och din byrå för att kontrollera riktigheten i den information som lämnas av företagsledningen?

Revisorernas uppfattningar om förändrade oegentligheter vid lågkonjunktur

- Tror du att oegentligheter i den finansiella rapporteringen påverkas vid en lågkonjunktur?
  - Om ja, varför?
  - Om nej, varför inte?
- Givet ja på föregående fråga: vilka typer av oegentligheter tror du påverkas vid en lågkonjunktur? (Ifyllande av, och diskuterande kring nedanstående formulär)
  - Varför?
- Utländska studier, främst från USA, visar ett samband mellan lågkonjunkturer och totalt sett *ökade* anmälningar och upptäckter av oegentligheter i de finansiella rapporterna – tror du att detta även gäller för svenska aktiebolag?
  - Varför/varför inte?
  - Vilka belägg finns för detta?
  - Om ja, vad tror du är anledningen till detta?

Revisorernas uppfattningar om deras ansvarsroll vid oegentligheter i företagen

- Det finns inget lagstadgat ansvar lagt på revisorn att denne ska upptäcka oegentligheter i den finansiella rapporteringen – Vilka incitament menar du att det finns det för revisorn att upptäcka oegentligheter?
- Om din uppfattning är att oegentligheternas karaktär förändras i en lågkonjunktur; finns det anledning för revisorer att ändra sin revision i och med detta?
- Varför/varför inte?
- Anser du att en ökad vaksamhet på karaktärsförändringar av oegentligheter behövs för att uppfylla ansvaret att upptäcka oegentligheter?
- Varför/varför inte

Revisorers faktiska åtgärder för att bemöta förändrade oegentligheter i lågkonjunktur

- Har din byrå uppmärksammat er revisorer på några särskilda risker vid revisionsarbetet i samband med den nuvarande lågkonjunkturen?
- Hur har det blivit uppmärksammat?
- Har några nya riktlinjer, uppmaningar, rutiner eller liknande lagts fram?
- Har du själv ändrat något i ditt tillvägagångssätt vid revisionen i och med lågkonjunkturen, eller kommer du att göra det vid revideringen för 2009?
- Om ja, vad och hur?
- Märkte du själv eller din byrå några förändringar av oegentligheter i de finansiella rapporterna i samband med de tidigare lågkonjunkturerna, exempelvis när IT-bubblan sprack i början av 2000-talet?
- Har du själv eller din byrå redan märkt några förändringar av oegentligheter i de finansiella rapporterna i samband med den nuvarande lågkonjunkturen?
- Om ja, hur?

BILAGA 2 – Formulär över vilka oegentligheter som revisorerna tror förändras i lågkonjunktur

Tror du att incitament att begå nedanstående oegentligheter ökar vid en lågkonjunktur?	Ja	Nej
Redovisa intäkter för tidigt		
Redovisa fiktiva intäkter		
Klassificera tillgångar och intäkter på ett felaktigt sätt		
Värdera tillgångar för högt		
Redovisa fiktiva tillgångar		
Att felaktigt, eller inte alls redovisa kostnader		
Att felaktigt aktivera utgifter		
Undervärdera eller utelämna skulder och avsättningar		
Felaktigt eller otillräckligt särredovisa redovisningsinformation och information om viktiga affärshändelser		